

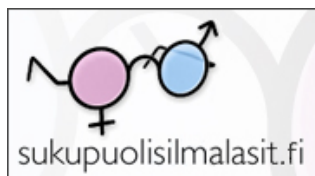
Sukupuolisilmälasit käyttöön!

LOPPURAPORTTI

Kaikille mahdollisuus
terveelliseen ja
turvalliseen elämään.

Euroopan unionin Progress-ohjelman tuella.
Sisältö ei välttämättä kuvasta Euroopan
komission kantaa.

Sukupuolisilmälasit käyttöön! Loppuraportti.
Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009: 43

ISBN 978-952-00-2870-1 (nid.)
ISBN 978-952-00-2871-8 (PDF)

ISSN 1236-2115 (painettu)
ISSN 1797-9897 (verkkójulkaisu)

URN:ISBN:978-952-00-2871-8
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-2871-8>

www.stm.fi/Julkaisut

Kannen kuva: Plugi
Kustantaja: Sosiaali- ja terveysministeriö
Paino: Yliopistopaino, Helsinki 2009

Tiivistelmä

Euroopan komission Progress-ohjelma on vuosina 2008 ja 2009 rahoittanut kansallisia hankkeita sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen edistämiseksi valtionhallinnossa. Ensimmäisessä vaiheessa hankkeita käynnistyi kymmenessä maassa, joista Suomi oli yksi. Seuraavana vuonna Suomi sai rahoituksen myös jatkohankkeelleen. Hankkeiden päätavoitteena on ollut antaa perustiedot sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta ja sukupuolivaikutusten arvioinnista mahdollisimman laajalle joukolle virkamiehiä. Ne ovat myös pyrkineet kehittämään ja vakiinnuttamaan valtavirtaistamisen menetelmiä, ohjeistusta ja koulutuskäytäntöjä.

Sukupuolisilmälasit käyttöön! -hanke alkoi joulukuussa 2007 ja päättyi marraskuussa 2008. Hanke järjesti kaksi valtavirtaistamiskoulutusta jokaisessa ministeriössä. Näistä ensimmäinen oli suunnattu ministeriön johtoryhmälle ja toinen koko henkilöstölle. Henkilöstön koulutukset valmisteltiin yhteistyössä ministeriöiden kanssa ja räätälöitiin kullekin hallinnonalalle sopiviksi. Lisäksi laadittiin valtavirtaistamista kertovat ja opastavat verkkosivut sekä perusesite aiheeseen tutustumisen ja koulutusten tueksi.

Toinen hanke Sukupuolisilmälasit käytössä käynnistyi joulukuussa 2008. Sen tarkoituksena oli tukea ministeriöiden toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien käynnistymistä ja vakiintumista. Tätä tarkoitusta varten vuoden 2009 aikana järjestettiin neljä koulutusseminaaria, joiden aiheita olivat toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien toimintamalli, sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen säädösvalmistelussa, hankkeissa ja ohjelmissa sekä talousarvion valmistelussa ja tulosohjauksessa. Hankkeessa kehitettiin edelleen myös valtavirtaistamisen verkkopalvelua ja laadittiin työn avuksi ohjeistava käsikirja. Lisäksi hanke kokosi yhteen tilastoaineistoja.

Tässä loppuraportissa esitellään kansallisten valtavirtaistamishankkeiden keskeiset toimenpiteet ja tulokset sekä kokemuksia hankkeiden eri vaiheista. Lisäksi arvioidaan, miten hankkeet saavuttivat tavoitteensa ja miten niiden toteutus onnistui. Arviointi perustuu toteuttajien omaan arvioon sekä eri kohderyhmille lähetettyihin palautekyselyihin. Lopussa on yhteenveto hankkeiden tuottamasta materiaalista.

Asiasanat: sukupuoli, tasa-arvo, valtavirtaistaminen

Sammandrag

Europeiska kommissionens program Progress har år 2008 och 2009 finansierat nationella projekt som syftar till att främja integrering av jämställdhetsperspektivet inom statsförvaltningen. Inom den första fasen inleddes projekt i tio länder, däribland Finland. Det följande året fick Finland finansiering också för sitt fortsättningsprojekt. Huvudmålen med projekten har varit att ge grunduppgifter om integrering av jämställdhetsperspektivet och analys av könskonsekvenser till en så bred skara av tjänstemän som möjligt. De har också syftat till att utveckla och etablera metoder, handledning och utbildningspraxis avseende integrering av jämställdhetsperspektivet.

Projektet På med könsglasögonen! inleddes i december 2007 och avslutades i november 2008. Inom projektet ordnades två integreringsutbildningar i varje ministerium. Den första utbildningen var avsedd för ministeriets ledningsgrupp och den andra för hela personalen. Personalutbildningarna planerades i samarbete med ministerierna och skräddarsyddes för vart och ett förvaltningsområde. Därtill utarbetades webbsidor som berättar om och handleder i integrering av jämställdhetsperspektivet samt en broschyr som hjälper folk att bekanta sig med ämnet och främjar utbildningarna.

Det andra projektet Könsglasögonen i bruk inleddes i december 2008. Avsikten var att stöda ministerierna i att starta och etablera sina jämställdhetsarbetsgrupper. För detta ändamål ordnades år 2009 fyra utbildningsseminarier som handlade om en verksamhetsmodell för jämställdhetsarbetsgrupperna samt om integrering av jämställdhetsperspektivet i lagberedning, projekt och program samt i budgetberedning och resultatstyrning. Inom projektet utvecklades också vidare webbtjänsten om integrering av jämställdhetsperspektivet och uppsattes en handledande handbok som främjar arbetet. Också statistikmaterial samlades ihop inom projektet.

Den här slutrapporten presenterar de centrala åtgärderna och resultaten av de nationella integreringsprojekten samt erfarenheter från olika skeden av projekten. Därtill ger slutrapporten en uppskattning om hur projekten nådde sina mål och hur genomförandet av projekten lyckades. Uppskattningen bygger både på projektgenomförarens egen bedömning och på feedbackenkät som skickades till olika målgrupper. I slutet av rapporten sammanfattas det material som producerades inom projekten.

Nyckelord: integrering av ett jämställdhetsperspektiv, jämställdhet, kön

Summary

The European Commission programme Progress allocated funding in 2008 and 2009 for national projects to promote gender mainstreaming in central government. During the first phase, projects were launched in ten countries, including Finland. The following year Finland received funding also for a follow-up project. The objective has been to provide basic information on gender mainstreaming and gender impact assessment to as a large a number of civil servants as possible. Other objectives include developing and establishing mainstreaming methods, guidance, and training practices.

The project Introducing Gender Glasses was launched in December 2007 and completed in November 2008. The project organised gender mainstreaming training for all the government ministries. The first training session was designed for the ministry leadership and the second for the entire staff. The staff training was prepared in cooperation with the ministries and specifically tailored for each administrative sector. The project also compiled webpages providing information and guidance on gender mainstreaming as well as a brochure to facilitate learning and training.

The second project Gender Glasses in Use was launched in December 2008. Its aim was to support the launching and regularising of the working groups for gender equality in the ministries. For this purpose four training seminars were organised in 2009, with themes focusing on an operational model for the working groups for gender equality as well as on the promotion of gender mainstreaming in statute drafting, projects, and programmes as well as in budget drafting and performance guidance. The project also further developed the webpages on gender mainstreaming and compiled a handbook providing guidance for the work. Moreover, the project compiled statistical material.

This final report describes the key measures and results of the national gender mainstreaming projects as well as experiences gained during the different phases of the projects. The report also assesses to what extent the projects reached their goals and how successful the project implementation was. The assessment is based on the estimations of the persons implementing the projects as well as on questionnaires sent out to various target groups. Finally, the report summarises the material produced within the projects.

Key words: gender, gender equality, mainstreaming

Sisällysluettelo

I Tausta, tavoitteet ja työn organisointi	13
1.1 Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen eteneminen Suomessa	13
1.2 Tuki komission Progress-ohjelmasta	14
1.3 Työn organisointi	15
2 Ensimmäinen hanke: Sukupuolisilmälasit käyttöön!	16
2.1 Yleisesite valtavirtaistamisesta	16
2.2 Ministeriöiden koulutuskierron	17
2.3 Verkkosivut virkamiesten käyttöön	22
2.4 Tuloksista tiedottaminen.....	25
3 Toinen hanke: Sukupuolisilmälasit käytössä	27
3.1 Teemaseminaarit toiminnallisille tasa-arvotyöryhmille	27
3.2 Valtavirtaistamisen käsikirja.....	33
3.3 Tilastoja työn tueksi.....	36
3.4 Sukupuolisilmälasit STM:n verkkopalvelussa.....	38
3.5 Tuloksista tiedottaminen.....	39
4 Tulokset	40
4.1 Tavoitteiden saavuttaminen	40
4.2 Hankkeiden tuoma lisäarvo	41
4.3 Pidemmän aikavälin vaikutukset	43
4.4 Seuranta ja jatkotyö.....	43
5 Kokemukset ja opit	45
5.1 Kohderyhmät on tunnistettava ja tunnettava	45
5.2 Perustiedoille edelleen tarvetta	46
5.3 Avaintoimijat tarvitsevat konkreettisia apuneuvoja ja mittareita	46
5.4 Johtoryhmät hyvä väline johdon perehdyttämiseen	47
5.5 Ministeriöt ovat erilaisia	47
5.6 Haasteita	48
6 Arviointi	49
6.1 Ensimmäisen hankekauden arviointi	49
6.2 Toisen hankekauden arvioinnit.....	50
Materiaaliyhteenveto	52

I Tausta, tavoitteet ja työn organisointi

I.1 Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen eteneminen Suomessa

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on strategia, jonka avulla sukupuolinäkökulma ja tasa-arvon edistämisen tavoite sisällytetään kaikkeen viranomaisvalmisteluun ja päätöksentekoon. Se on tullut tärkeäksi osaksi suomalaista tasa-arvopolitiikkaa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kolmessa viimeisessä hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa valtavirtaistaminen on nähty keskeisenä tasa-arvon edistämisen strategiana. Nykyisessä hallitusohjelmassa ja tasa-arvo-ohjelmassa 2008–2011 hallitus sitoutuu edistämään tasa-arvoa määrätietoisesti kaikessa päätöksenteossa ja varmistamaan sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen valtionhallinnon keskeisiin prosesseihin.

Hallituksen valtavirtaistamistoimenpiteet ovat tähän mennessä keskittyneet pääosin valtionhallintoon. Toimenpiteillä on pyritty muuttamaan hallinnon keskeisiä prosesseja sukupuolinäkökulman huomioon ottaviksi. Lisäksi on pyritty luomaan toimijarakenteita, jotka ulottaisivat valtavirtaistamisen toimeenpanon kaikkiin ministeriöihin. Pilottiministeriönä on toiminut sosiaali- ja terveysministeriö, jossa on luotu ja kokeiltu uusia toimintatapoja levitettäväksi koko valtioneuvostoon.

Keskeiset hallinnon prosessit, joissa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista on tähän mennessä kehitetty, ovat lainsäädäntö, talousarvio, hankkeet ja ohjelmat, tulosohtaus, sekä tilastointi ja tiedonkeruu. Lainsäädännön valmistelussa ja talousarvion laadinnassa on menty eniten eteenpäin. Niistä on muun muassa olemassa valtioneuvostotasoista ohjeistusta sekä kokemusta niiden soveltamisesta. Myös systemaattista seurantaa on toistaiseksi kehitetty ja toteutettu vain lainsäädännön ja talousarvion osalta.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen toimijarakenne ulottuu nykyisin kaikkiin ministeriöihin. Ministeriöiden välistä yhteistyötä on tehty hallituksen tasa-arvo-ohjelmaa valmistelevissa ja seuraavissa työryhmissä. Sukupuolinäkökulmaa ei kuitenkaan ole saatu pysyväksi osaksi ministeriöiden toimintaa, ja tasa-arvotyölle ministeriöissä on osoitettu niukasti resursseja. Viimeisin hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2008–2011 velvoittaa jokaista ministeriötä perustamaan toiminnallisen tasa-arvotyöryhmän, jonka tehtävänä on toimeenpanna valtavirtaistamista ministeriössä ja sen hallinnonalalla.

Vaikka valtionhallinnossa on pystytty vaikuttamaan hallinnon avainprosesseihin ja kehittämään eri toimijoiden välistä yhteistyötä valtavirtaistamisen edistämiseksi, toimintatavat eivät vielä ole vakiintuneet ja valtavirtaistamisen ulottaminen kaikkien toimintaan on edelleen haaste. Sekä koordinaation että toimeenpanon käytössä

olevat resurssit ovat niukat, ja vahva ohjausmekanismi puuttuu. On arvioitu, että valtavirtaistamisen koordinaation käytössä ollut yksi henkilötyövuosi on riittänyt huomasti koko työkentän kattamiseen.

1.2 Tuki komission Progress-ohjelmasta

Euroopan komission yksi painopiste tasa-arvopolitiikassa on sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen edistäminen. Komissio on vuosina 2007 ja 2008 tukenut tätä tavoitetta rahoittamalla Progress-ohjelmasta kansallisia hankkeita sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen edistämiseksi. Hankkeiden pääasiallisina kohderyhminä ovat olleet ministeriöiden virkamiehet. Ensimmäisessä vaiheessa, vuoden 2007 joulukuussa, hankkeita käynnistyi kymmenessä maassa, joista Suomi oli yksi. Seuraavana vuonna Suomi sai rahoituksen myös jatkohankkeelleen. Tämä hanke ja samalla koko hankekausi päättyivät marraskuussa 2009.

Suomen lähtökohta hankerahoituksen hakemiselle ja hankkeiden käynnistämiseksi oli selkeä tarve valtavirtaistamisen edistämisen ja kehittämisen lisätuelle. Valtavirtaistamisen katsottiin edenneen Suomessa ohjelmien ja ohjeistusten tasolla jo melko pitkälle, mutta tosiasiaa se ei ollut vielä vakiintunut ministeriöiden ja asioita valmistelevien viranomaisten normaaliksi toimintatavaksi. Lisäksi valtavirtaistamistyön suunnitelmalliseen edistämiseen ja esimerkiksi välineiden, käytäntöjen ja koulutuksen kehittämiseen on sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvoyksikössä ollut hyvin vähän resursseja ja muissa ministeriöissä ei juuri lainkaan.

Vuonna 2006 laadittu selvitys valtavirtaistamisen etenemisestä osoitti, että perustiedot valtavirtaistamisen tavoitteista ja menetelmistä arvioitiin ministeriöissä melko huonoiksi¹. Selvityksen perusteella havaittiin myös, että ministeriön järjestämiin koulutuksiin oli osallistunut vain pieni osa valtioneuvoston virkamiehistä. Tarvetta havaittiin olevan muun muassa konkreettisemmille, kunkin ministeriön substanssi-alueisiin soveltuville koulutuksille, joissa virkamiesten olisi mahdollista pohtia sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista itselleen tuttujen aihealueiden kautta.

Ensimmäisen hankkeen suunnitelmaa laadittaessa ministeriökohtaisten perhedytysten järjestäminen oli keskeinen lähtökohta. Tavoitteena oli viedä tasa-arvokysymykset mahdollisimman lähelle kunkin virkamiehen omia sisältökysymyksiä. Suunnitelmassa esitettiin kunkin ministeriön kaksivaiheista perhedytystä aloittaen virkamiesjohdosta (johtoryhmien informointi) ja siirtyen muun henkilökunnan laajempaan perhedytykseen (ministeriökohtaiset koulutustilaisuudet).

Lisäksi havaittiin täydennystarpeita kaikille virkamiehille tarjolla olevassa ohjeistavassa materiaalissa. Sosiaali- ja terveysministeriön lainsäädännön sukupuolivaikutusten arviointiin ohjeistavan oppaan (suvaopas) lisäksi muuta materiaalia ei koulutusten lisäksi juuri ollut. Materiaali oli myös vaikeasti löydettävissä, sillä esimerkiksi suvaopasta ei ollut vielä tuolloin julkaistu. Lisäksi esimerkiksi talousarvion laadin-

¹ Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen Suomen valtioneuvostossa. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:77

nasta ei kokoavaa ohjeistusta ollut tarjolla. Valtavirtaistamisen ohjeistamiseksi oli 1990-luvun lopulla laadittu verkkosivut, jotka kuitenkin lähes kymmenen vuotta myöhemmin arvioitiin tiedoiltaan osin vanhentuneiksi ja tämän päivän verkkoviestintään huonosti sopiviksi. Suunnitelmassa ehdotettiin siten uusien valtavirtaistamisen verkkosivujen laatimista.

Toisen hankesuunnitelman lähtökohdaksi valittiin hallituksen tasa-arvo-ohjelman 2008–2011 myötä ministeriöihin perustettujen toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien tukeminen. Sosiaali- ja terveysministeriössä on tällaisen ryhmän toiminnasta saatu hyviä kokemuksia. Saadessaan riittävät toimintaedellytykset ja toimiessaan suunnitelmallisesti näillä ryhmillä on mahdollisuus saada aikaan sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta merkittäviä muutoksia ministeriöiden työn sisällöissä ja toimintatavoissa. Hankesuunnitelmassa päätettiin keskittyä tasa-arvotyöryhmille ja ministeriöiden ydinprosesseista vastaaville virkamiehille suunnattujen teemaseminaarien järjestämiseen, verkkosivujen täydentämiseen ja valtavirtaistamisen käsikirjan laatimiseen. Tavoite oli siten jatkaa myös ensimmäisessä hankkeessa käynnistettyä virkamiesten yleistä perehdytystä sekä välineiden ja materiaalin kehittämistä.

1.3 Työn organisointi

Hankkeita toimeenpanivat sosiaali- ja terveysministeriössä projektisuunnittelija ja projektisihteeri. Projektisuunnittelijan tehtäviin kuului hankkeiden kokonaishallinnointi sekä taloushallinto. Hän toimi pääkouluttajana valtavirtaistamiskoulutuksissa ja vastasi viime kädessä myös koulutusten ja materiaalien sisällöistä. Lisäksi hankkeissa oli lähes koko hankekauden mukana projektisihteeri, joka muun muassa vastasi verkkosivujen toteutuksesta, käytännön järjestelyistä sekä osallistui materiaalien tuottamiseen. Projektityöntekijät ovat kysyneet tukemaan myös valtavirtaistamiseen liittyvää tasa-arvoyksikön perustyötä. Hankkeiden aikana on muun muassa aloitettu valtavirtaistamisen strateginen kehittämistyö sekä tuotettu keskeisiä seuranta-tietoja valtavirtaistamisen toteutumisesta.

Hankkeilla ei ollut kiinteää ohjausryhmää, vaan työn ohjaus ja suunnittelu on tapahtunut tasa-arvoyksikössä. Tasa-arvo-ohjelman valmistelu- ja seurantarhmiä on kuitenkin pidetty informoituina hankkeen tapahtumista ja niiden jäseniin on oltu yhteydessä toteutuksen aikana. Ryhmät ovat osallistuneet myös hankkeiden arviointiin sekä koulutuksista tiedottamiseen ja materiaalien jakeluun.

2 Ensimmäinen hanke: Sukupuolisilmäläsit käyttöön!

Sukupuolisilmäläsit käyttöön! -hanke alkoi joulukuussa 2007 ja päättyi marraskuussa 2008. Hanke tarjosi valtavirtaistamiskoulutuksia ministeriöiden johdolle ja muulle henkilökunnalle sekä toteutti valtavirtaistamisesta kertovat ja opastavat verkkosivut. Lisäksi hanke julkaisi Sukupuolisilmäläsit käyttöön! -esitteen, joka jaettiin kaikille ministeriöiden virkamiehille.

2.1 Yleisesite valtavirtaistamisesta

Hanke käynnistyi Sukupuolisilmäläsit käyttöön! -esitteen suunnittelulla. Esite laadittiin olemassa olevan luonnoksen pohjalta. Luonnoksen oli laatinut hankkeen projektisuunnittelija aiemmassa yhteispohjoismaisessa hankkeessa, jossa esitettä ei kuitenkaan lopulta toteutettu. Esite muokattiin paremmin kansalliseen kontekstiin sopivaksi yhteistyössä muun muassa ministeriön viestinnän kanssa, ja sen ulkoasu suunniteltiin uudestaan.

Esitteen ajatuksena on ohjeistaa sukupuolinäkökulman huomioon ottamiseen kevyellä ja käytännönläheisellä otteella. Siinä kerrotaan vaihe vaiheelta, miten sukupuolisilmäläsejä ja muita tarvittavia apuvälineitä käytetään ja mitä hyötyä niistä on. Lisäksi esitteessä on aihepiirin perusanasto.

Esite julkaistiin virallisesti maaliskuussa ja siitä otettiin toinen painos jo touku-kuussa. Yhteensä esitettä painettiin suomeksi 9000 kappaletta ja ruotsiksi 3000 kappaletta. Se jaettiin sisäisessä jakelussa ministeriöiden koko henkilökunnalle. Esitettä on hyödynnetty muun muassa valtavirtaistamiskoulutusten materiaalina.

2.2 Ministeriöiden koulutuskierrros

Koulutuksista lyhyesti

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiskoulutusten tarkoituksena oli lisätä valtavirtaistamistietoutta valtioneuvostossa ja havainnollistaa, että jokaisen ministeriön toiminnalla on merkitystä sukupuolten tasa-arvon kannalta. Tämän vuoksi koulutukset jalkautettiin jokaiseen ministeriöön.

Ensimmäinen koulutuskierrros kohdistui ministeriöiden johtoon, jolle tarjottiin perustiedot sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta ja siihen liittyvistä toimita. Tavoitteena oli tuoda esiin johdon merkitys valtavirtaistamisen edistämisessä ja siltä haettiin myös tuki laajempien, koko henkilöstölle suunnattujen koulutusten järjestämiselle. Johdon koulutukset järjestettiin kunkin ministeriön johtoryhmän kokouksen yhteydessä kevään 2008 aikana. Ministeriöiden johtoa tavoitettiin yhteensä noin 130 henkilön verran.

Laajemmat, koko henkilökunnalle suunnatut koulutukset suunniteltiin yhdessä ministeriöiden kanssa kevään 2008 aikana. Koulutusten tavoitteena oli avata valtavirtaistamisen käsitettä jokaisen ministeriön omista teemoista käsin. Koulutuksissa sosiaali- ja terveysministeriön edustaja puhui valtavirtaistamisesta yleisesti. Ministeriön omat edustajat ja ulkopuoliset asiantuntijat puolestaan syvensivät hallinnonalakohtaisia teemoja. Koulutuksissa käsiteltiin muun muassa ministeriöiden valtavirtaistettavia hankkeita sekä perustettavia toiminnallisia tasa-arvotyöryhmiä. Koulutukset järjestettiin syksyn aikana ja niillä tavoitettiin yhteensä noin 220 valtioneuvoston virkamiestä.

Koulutuksista kerätty palaute oli myönteistä. Niiden sisältöjä ja esimerkkejä kiiteltiin ja toivottiin, että enemmän ihmisiä olisi voinut osallistua koulutukseen. Palautteissa ehdotettiin esimerkiksi osallistumispakkoa sekä erityisesti johdon kouluttamista. Myös koulutusten suunnitteluun osallistuneet kokivat oppineensa koulutuksesta uutta.

Aluksi koulutettiin johto

Johdon koulutukset järjestettiin kunkin ministeriön johtoryhmän kokouksen yhteydessä kevään 2008 aikana. Johtoryhmät olivat pääasiassa (laajennettuja) virkamiesjohtoryhmiä, joita johti kansliapäällikkö ja paikalla olivat osastojen ja erityisyksiköiden päälliköt. Maa- ja metsätalousministeriössä sekä puolustusministeriössä esittely tehtiin ministerijohtoryhmässä. Hankkeen edustajan puheenvuorolle oli kussakin ministeriössä varattu ministeriöstä riippuen noin 10–15 minuuttia. Asian kokonaiskäsittely vei noin 20–40 minuuttia.

Kaikissa ministeriöissä johtoryhmän puheenjohtaja kommentoi asiaa esityksen jälkeen. Osassa ministeriöitä asiasta myös keskusteltiin. Keskustelut liittyivät useimmiten hallituksen tasa-arvo-ohjelman kaikkia ministeriöitä velvoittaviin kohtiin: toiminnallisen tasa-arvotyöryhmän perustamiseen sekä valtavirtaistettavan hankkeen nimeämiseen. Melko monessa johtoryhmässä kommentoitiin myös ministeriön, sen eri yksiköiden sekä johdon sukupuolijakaamaa. Asia ymmärrettiin helposti henkilöstöpolitiikan kysymyksenä. Kaikissa johtoryhmissä henkilöstön kouluttamista sukupuolinäkökulman huomioon ottamiseen pidettiin hyvänä ajatuksena.

Johtoryhmäkäynneillä havaittiin, että ministeriöiden ylin johto on tietoinen sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen velvoitteista. Monesti valtavirtaistaminen vielä yhdistyy ensisijaisesti henkilöstöpolitiikkaan, mutta se on selvästi saanut myös aiempaa toiminnallisempia sisältöjä. Esimerkiksi talousarvion sukupuolinäkökulmaa ja lakien sukupuolivaikutusten arviointia on monissa ministeriöissä jo käsitelty.

Ministeriöille tarjottiin virkamiesten koulutuksia

Laajemmat, koko henkilökunnalle suunnatut koulutukset suunniteltiin yhdessä ministeriöiden kanssa kevään 2008 aikana. Suunnitteluun osallistui ministeriöstä riippuen vaihteleva joukko ihmisiä, yleensä koulutus- ja henkilöstöasioista vastaavia sekä tasa-arvoasioista vastaavia virkamiehiä. Joissakin ministeriöissä suunnittelussa oli mukana myös päällikkötason edustus.

Koulutusten perusrakenne

I Perustiedot sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta

Tasa-arvoyksikön edustajan puheenvuoro (30–40 min)

- Mitä on sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen?
- Miten arvioidaan sukupuolivaikutukset?
- Mitä toimia hallitusohjelma ja hallituksen tasa-arvo-ohjelma edellyttävät ministeriöiden virkamiehiltä?
- Miten sukupuolinäkökulma otetaan huomioon 1) lainsäädännön valmistelussa, 2) talousarvion laadinnassa, 3) hankkeiden ja ohjelmien suunnittelussa ja 4) tilastoinnissa ja tiedonkeruussa?

II Sukupuolinäkökulmasta merkittäviä hallinnonalan kysymyksiä

Ulkopuolisen asiantuntijan puheenvuoro (30–40 min)

III Esimerkki sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta

Hallinnonalan oma esimerkki (30–40 min)

Yhteisten suunnittelupalaverien avulla koulutukseen saatiin sisällytettyä ministeriöiden omia toiveita ja lähtökohtia. Ajatuksena oli, että hanke tarjoaa koulutuksen perusformaatin, ideoita puhujien suhteen sekä yleisesittelyn valtavirtaistamisesta. Hallinnonalakohtaisten esimerkkien valintaa pohditaan yhdessä ministeriöiden edustajien kanssa.

Jokainen koulutus oli oma kokonaisuutensa

Osallistujien houkuttelemiseksi ja motivoimiseksi osa ministeriöistä pyrki saamaan koulutukseen korkean tason avaajan. Puolustusministeriössä ja oikeusministeriössä tilaisuuden avasi kansliapäällikkö, valtiovarainministeriössä sekä työ- ja elinkeinoministeriössä taas alivaltiosihteeri. Kahdessa ministeriössä tukipuheenvuoron piti ministeri, sisäasiainministeriössä ministeri Astrid Thors ja maa- ja metsätalousministeriössä ministeri Sirkka-Liisa Anttila.

Jokaisessa tilaisuudessa sosiaali- ja terveysministeriön edustaja piti yleisesityksen sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta (tästä poikkesi vain STM:n oma koulutus, joka järjestettiin työpajana). Esityksessä käytiin läpi valtavirtaistamisen tarkoitus, sen taustat, velvoitteet ja tavoitteet. Lisäksi annettiin käytännön ohjeita sukupuolinäkökulman soveltamiselle. Esitykseen kuului monissa ministeriöissä myös käytännön esimerkki, usein työturvallisuuslain sukupuolivaikutusten arvioinnista.

Koulutusten tavoitteena oli avata valtavirtaistamisen käsitettä jokaisen ministeriön omista teemoista käsin. Tätä tarkoitusta varten pyrittiin löytämään sekä ulkopuolisia että ministeriön omia asiantuntijoita. Koulutusten asiantuntijapuheenvuorojen laatu ja sisältöjen soveltuvuus vaihteli ministeriöittäin. Se oli suorassa suhteessa sekä siihen, miten paljon aikaa ja vaivaa oli käytetty puhujien löytämiseen että siihen, miten paljon ministeriön substanssikysymyksiin liittyvää tasa-arvoasiantuntemusta koulutuksen suunnitteluryhmässä oli.

Monessa koulutuksessa käsiteltiin ministeriön valtavirtaistettavia hankkeita, joihin johdattelivat ministeriöiden omat edustajat. Yksi teema koulutuksissa oli myös ministeriön oma tasa-arvotilanne ja perustettavan toiminnallisen tasa-arvotyöryhmän toiminta. Ulkopuoliset puhujat puolestaan pyrkivät avaamaan jotakin tiettyä aihealuetta hallinnonalaan liittyen, kuten alueiden suunnittelua ympäristöministeriössä ja lastensuojelua ja perheväkivaltaa sisäasiainministeriössä.

Osallistujia oli koulutuksissa keskimäärin noin kaksikymmentä (6–30) ja niillä tavoitettiin yhteensä noin 220 valtioneuvoston virkamiestä. Osallistujista valtaosa oli asiasta jo tietäviä tai tasa-arvoasioiden kanssa työskenteleviä, esimerkiksi tasa-arvotyöryhmien jäseniä.

Koulutukset saivat myönteistä palautetta

Koulutusten onnistumista voidaan arvioida sekä koulutustilaisuuksissa käydyssä keskustelun että niistä saadun palautteen perusteella. Jokaisesta koulutuksesta kerättiin kunkin tilaisuuden jälkeen sähköinen palaute, johon tuli vastauksia hyvin vaihtelevasti koulutuksesta riippuen. Keskimäärin noin puolet osallistujista vastasi kyselyyn, mutta hajonta oli laaja.

Palautteessa kysyttiin kahta kysymystä: miten hyvin koulutus vastasi odotuksia ja oliko siitä hyötyä oman työn kannalta. Kysymyksiä tuli arvioida asteikolla erinomainen, hyvä, tyydyttävä, välttävä ja huono. Yleisin vastaus kumpaankin kysymykseen oli hyvä, eli toiseksi paras vaihtoehto. Toiseen kysymykseen annettiin lähes aina hieman huonompia arvosanoja kuin ensimmäiseen. Tämä kuvastaa sitä, miten sukupuolinäkökulma koetaan edelleen omasta työstä kaukaiseksi asiaksi.

Palautteessa pyydettiin myös vapaita kommentteja tilaisuudesta. Palaute oli valtaosin positiivista. Sisältöjä ja esimerkkejä kiiteltiin ja toivottiin, että suurempi osallistujajoukko olisi voinut osallistua koulutukseen. Palautteissa ehdotettiin esimerkiksi osallistumispakkoa sekä erityisesti johdon kouluttamista. Samat kommentit nousivat esiin myös koulutuksissa käydyissä keskusteluissa.

Positiivista oli se, että palautteissa ja keskusteluissa osallistujat ilmaisivat vilpittömää kiinnostusta tasa-arvoasioihin. Erityisesti koulutuksia valmistelleet henkilöt kokivat aiheen tärkeäksi ja usein myös kokivat oppineensa koulutuksesta uutta.

Palautteessa ja keskusteluissa ilmeni kuitenkin myös se, että osalle sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on edelleen vieras ja mutkikas asia. Esimerkiksi toiminnallisen ja henkilöstöpoliittisen tasa-arvon erot eivät olleet täysin selviä. Osa myös piti sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista sukupuolieroja ja stereotyyppioita vahvistavana toimintana. Tasa-arvo saatettiin toisinaan myös ymmärtää samanlaisuuden vaatimukseksi. Näiden huomioiden jälkeen perusesitystä valtavirtaistamisesta täydennettiin niin, ettei näitä väärinkäsityksiä syntyisi. Myös hankala valtavirtaistamisen termistö sai säännöllisesti kritiikkiä osakseen.

Poimintoja ministeriöiden koulutuksissa käsitellyistä teemoista

Valtioneuvoston kanslia

- Tasa-arvotilanne poliisissa

Ulkoasiainministeriö

- Suomen toimintaohjelma YK:n päätöslauselma 1325 toimeenpanemiseksi
- Tasa-arvon edistäminen Etiopian ja Nepalin maaseudun vesi- ja sanitaatiohankkeissa

Oikeusministeriö

- Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistus
- Hallintotuomioistuinten johtamiskoulutus

Sisäasiainministeriö

- Kuopion kriisinhallintakeskuksen toiminta
- Lastensuojelu ja perheväkivallan ehkäisytyö

Puolustusministeriö

- Suomen sotilaallinen kriisinhallinta
- Puolustusvoimien henkilöstöstrategia

Valtiovarainministeriö (2 koulutusta)

- Kunta- ja palvelurakennemuutos
- Talousarvion laadinta

Opetusministeriö

- Lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma
- Työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke
- Urheiluseurojen ohjaaja- ja valmentajakoulutuksen kehittämishanke

Maa- ja metsätalousministeriö

- Kansallinen metsäohjelma 2015
- Maaseudun kehittämissuunnitelmat

Liikenne- ja viestintäministeriö (ministeriön oman tilaisuuden yhteydessä)

- Valtavirtaistamisen yleisesittely

Työ- ja elinkeinoministeriö

- Joustoturvauudistus
- Sukupuolivaikutusten arviointi ministeriön lainsäädäntöhankkeissa
- Naisyrittäjyys

Sosiaali- ja terveysministeriö (työpaja)

- Sukupuolinäkökulma hankkeissa

Ympäristöministeriö

- Alueiden käyttö ja asuin ympäristöjen suunnittelu

2.3 Verkkosivut virkamiesten käyttöön

Verkkosivuista lyhyesti

Sukupuolisilmälasit käyttöön! -verkkosivujen (www.sukupuolisilmalazit.fi) tarkoitus on kertoa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta yleisesti ja antaa käytännön opastusta sekä esimerkkejä aiheesta. Sivuston ensisijainen kohderyhmä on virkamiehet, jotka tarvitsevat apua jokapäiväisessä työssään ja jotka eivät ole perehtyneet sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen. Sivuilta löytyy myös lisätietoa tasa-arvoasioihin jo perehtyneille virkamiehille sekä muille kiinnostuneille.²

Verkkosivujen suunnittelussa ja valtavirtaistamismenetelmien kehittämisessä painostettiin yksinkertaisuuteen ja käytännönläheisyyteen. Lähtökohtana oli aiemmista koulutuksista ja muista lähteistä saatu palaute, jonka mukaan valtavirtaistaminen koetaan liian monimutkaiseksi ja vaikeaselkoiseksi asiaksi. Verkkosivuista haluttiin tehdä yksinkertainen väline, jonka avulla virkamiehet voivat ottaa sukupuolinäkökulman huomioon omassa työssään. Sivustolle haluttiin myös kerätä mahdollisimman paljon käytännön esimerkkejä.

Verkkosivut rakentuvat sekä yleistietojen että teemakohtaisten osioiden ympärille. Yleisessä osiossa kerrotaan perustietoja valtavirtaistamisen käsitteistä, merkityksestä ja menetelmistä sekä annetaan erilaisia käytännön esimerkkejä. Peruskaava sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiselle koostuu kolmesta työvaiheesta: 1) sukupuolisilmälasit käyttöön, 2) sukupuolivaikutusten arviointi ja 3) tulosten raportointi. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen painopistealueille, lainsäädännölle, talousarviolle, hankkeille ja ohjelmille sekä tiedoille ja tilastoille, on jokaisella omat osionsa. Lisäksi jokaisella teema-alueella on omat ohjeensa sukupuolinäkökulman huomioimiselle sekä käytännön esimerkkejä.

Sivujen tekeminen aloitettiin keväällä ja ne julkaistiin lokakuussa. Sivut saivat myönteisen vastaanoton. Palautekyselyssä ministeriöille sivuston eri osa-alueet (rakenne, sisältö, ohjeiden käytettävyys) arvioitiin enimmäkseen erinomaisiksi tai hyväiksi. Sisällöt on tehty hyvin aikaa kestäviksi, eikä niissä ole juurikaan säännöllistä päivitystä kaipaavaa tietoa.

² Hankkeiden jälkeen sivusto siirtyi osaksi sosiaali- ja terveysministeriön verkkopalvelua (www.stm.fi). Sivuston sisältö pysyi pääosin samana, mutta rakennetta yksinkertaistettiin STM:n verkkopalvelun valikkorakenteeseen sopivaksi. (Ks. tarkemmin luku 3.4.)

Käyttäjälähtöinen rakenne ja konkreettinen sisältö

Sukupuolisilmäläsit käyttöön -verkkosivut rakentuvat sekä yleistietojen että teema-kohtaisten osioiden ympärille. Yleisessä osiossa kerrotaan perustietoja valtavirtaistamisen käsitteistä, merkityksestä ja menetelmistä sekä annetaan erilaisia käytännön esimerkkejä. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen painopistealueille, lainsäädännölle, talousarviolle, hankkeille ja ohjelmille sekä tiedoille ja tilastoille on jokaiselle omat osionsa.

Sivuilla kerrotaan lyhyesti, mitä valtavirtaistamisella tarkoitetaan ja miten se velvoittaa jokaista viranomaista. Käyttäjän on mahdollista perehtyä asiaan syvemmin alisivuilla, joilla kerrotaan valtavirtaistamisen merkityksestä ja hyödyistä, siihen liittyvistä sitoumuksista, valtavirtaistamisen toimijoista sekä annetaan lyhyt valtavirtaistamisen sanasto. Erityinen painopiste sivuilla on jokaisen virkamiehen käyttöön tarkoitettujen sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen käytännön ohjeet ja menetelmät. Sivuille on koottu esimerkkejä sekä Suomesta että muista Pohjoismaista. Esimerkkein tarkoitus on havainnollistaa sukupuolen merkitystä arkipäiväisessä elämässä.

Sukupuolisilmäläsiä käytön ohjeistus on jaettu kolmeen työvaiheeseen:

Sukupuolisilmäläsiä käytössä. Ensimmäisessä vaiheessa selvitetään, miten valmistettava asia koskee miehiä ja naisia. Tämä tulee tehdä heti työn alussa.

Sukupuolivaikutusten arviointi. Jos käy ilmi, että toiminnalla saattaa olla sukupuolivaikutuksia, tehdään toisessa vaiheessa perusteellisempi sukupuolivaikutusten arviointi. Tähän ovat apuna kaksitoista ohjetta sukupuolivaikutusten arvioimiseksi.

Tulosten raportointi. Kolmannessa vaiheessa otetaan huomioon ja raportoidaan sukupuolivaikutusten arvioinnin tulokset ja järjestetään tulosten seuranta.

Omat informoivat ja ohjeistavat osionsa on laadittu 1) lainsäädännön, 2) talousarvion, 3) hankkeiden ja ohjelmien sekä 4) tietojen ja tilastojen parissa työskenteleville. Rakenne noudattaa samaa kaavaa kuin yleisessä valtavirtaistamisosiossa. Jokaisessa osiossa kerrotaan, mitä valtavirtaistaminen kullakin alueella merkitsee ja miten kussakin teemassa sukupuolinäkökulman voi ottaa huomioon. Jokaisessa teemaosiossa on myös omat esimerkinsä. Luvussa 3.4 kerrotaan tarkemmin verkkosivujen täydentämisestä toisen hankkeen aikana. Sivuille muun muassa laadittiin oma osionsa toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien käyttöön.

Varsinaisten asiakokonaisuuksien lisäksi sivuilta löytyy tietoja hankkeesta, yhteystietoja sekä yhteydenottolomake. Sivuille on myös koottu keskeiset valtavirtaistamista käsittelevät julkaisut ja muut hyödylliset linkit.

Sivujen tuottaminen oli pitkä prosessi

Kirjoitusprosessi lähti liikkeelle valtavirtaistamisen menetelmän muodostamisesta, joka toimi pohjana sekä verkkosivujen että koulutusten ohjeistavalle osiolle. Menetelmä koostui kolmesta työvaiheesta, joiden esitystä verkkosivuille muokattiin moneen kertaan. Erityistä työstämistä vaativat myös teemaosioiden ohjeistukset ja esimerkit, joista ei välttämättä ollut mitään valmiina. Valtavirtaistamisen määritelmistä ja taustatiedoista oli jo valmiiksi paljon materiaalia. Sitä kuitenkin karsittiin ja muokattiin verkkosivuille soveltuvaksi.

Sivujen kohderyhmä pidettiin jatkuvasti mielessä. Tarkoituksena oli, että sivut toimisivat sekä yleistajuisena esityksenä sukupuolinäkökulman huomioon ottamisesta että antaisivat lisätietoa jo asiaan perehtyneille tai sitä omalta teema-alueeltaan kaipaavalle. Sivuista haluttiin luoda mahdollisimman käyttökelpoinen työkalu virkamiesten jokapäiväiseen käyttöön. Haasteena oli konkretian ja käytännön esimerkkien lisääminen teksteihin. Valtavirtaistaminen on aiheena helposti teoreettinen ja käytetyt termit vaikeaselkoisia. Lisäksi hyviä ja avaavia esimerkkejä ei ole vielä kertynyt paljoakaan.

Hankkeen suunnittelija ja sihteeri osallistuivat kahteen koulutukseen, joista ensimmäinen käsitteli verkkokirjoitusta, toinen verkkosivustojen rakennetta. Nämä koulutukset olivat hyödyksi sivuja työstettäessä. Tekstien tuottaminen oli pitkä prosessi, jonka lopputulokseksi tavoiteltiin selkeitä, lyhyitä ja käytännön läheisiä verkkotekstejä. Sivusto on rakennettu niin, ettei sitä välttämättä tarvitse päivittää jatkossa kuin pieniltä osin.

Sivut on kokonaisuudessaan käännetty ruotsiksi. Koska sivuilla on vahvasti kansallinen funktio ja ne on tehty työvälineeksi kotimaisille virkamiehille, niitä ei kokonaisuudessaan käännetty englanniksi. Julkaisemalla sivut osittain englanniksi on kuitenkin mahdollista tutustua myös muualta käsin siihen, mitä Suomessa tapahtuu valtavirtaistamisen saralla.

Teknisesti sivut sijoitettiin samaan julkaisujärjestelmään kuin sosiaali- ja terveysministeriön ulkoiset sivut. Niille luotiin kuitenkin oma pohja ja oma visuaalinen ilme.³

Sukupuolisilmäläsit -verkkosivuista julkaistiin tiedote 22.10.2008. Sivuja mainostettiin myös suoraan tärkeimmille tahoille: ministeriöiden intranet-vastaaville, eräille asiaan liittyville sivustoille (esimerkiksi naistutkimusportaali Minnaan) sekä ministeriöiden yhteiseen intranettiin Senaattoriin.

³ STM:n verkkopalvelu uudistui vuonna 2009 ja siirtyi uuteen järjestelmään. Tämä tarkoitti muutoksia myös Sukupuolisilmäläsit-sivuston osalta. Ks. tarkemmin luku 3.4.

Verkkosivuista saatiin myönteistä palautetta

Sukupuolisilmälasi-verkkosivuista kerättiin palautetta ensimmäisen kerran loppuvuodesta 2008. Palautekysely lähetettiin ministeriöiden tasa-arvotyöhön osallistuville virkamiehille, jotka olivat myös osallistuneet hankkeen koulutusten suunnitteluun. Vastaajia oli yhteensä 13 yhdestätoista eri ministeriöstä. Vastaajia pyydettiin arvioimaan sivujen sisältöä (tiedon määrää ja laatua), ohjeiden käytettävyyttä valmistelutyön tukena sekä sivujen rakennetta ja käytettävyyttä.

Sivut saivat kokonaisuudessaan hyvin myönteisen arvion. Sivujen sisältö arvioitiin pääasiassa erinomaiseksi, kun taas niiden hyödynnettävyys valmistelun tukena sai jonkin verran varovaisemman arvion. Sivuja kehuttiin myös sanallisissa kommentteissa.

Vastaajilta kysyttiin, keiden he arvelivat käyttävän sivuja ja missä tilanteissa. Sivujen uutuus näkyi vastauksissa selvästi, sillä monet eivät vielä osanneet vastata kysymykseen. Käyttäjiksi arveltiin tasa-arvoasioista vastaavia ihmisiä, virkamiehiä ja valmistelijoita yleisesti sekä asiasta jo perillä olevia tai siitä kiinnostuneita.

Sivuihin pyydettiin myös kehitysideoita sekä ajatuksia siihen, mitä sivustolta mahdollisesti puuttuu. Tähänkään eivät monet vielä osanneet vastata, mutta kommentteissa ehdotettiin muun muassa esimerkkien lisäämistä, valtavirtaistamisen velvollisuuden esiin tuomista sekä sen organisoimista ja strategisen suunnittelun käsittelemistä. Lisäksi sivuille toivottiin tilastotietoja ja hankkeista kertovan kokonaisuuden syventämistä.

2.4 Tuloksista tiedottaminen

Hankkeesta julkaistiin kaksi tiedotetta. Ensimmäinen tiedote käsitteli esitteen julkaisua (*Ministeri Katainen ja ministeri Wallin: Nyt otamme sukupuolisilmälasit käyttöön!* 7.3.2008). Esitteen ohella tiedotteessa nostettiin esiin sukupuolinäkökulman tärkeys talousarvion laadinnassa. Tästä syystä mukana tiedotteessa oli myös valtiovarainministeri Jyrki Katainen. Tiedote meni mediassa hyvin läpi ja siitä poiki useampia-kin lehtijuttuja valtaehdistä muun muassa ammattijärjestöjen lehtiin. Myös sukupuolisilmälasit löi terminä itsensä hyvin läpi. Esitettä jaettiin kaikkiin ministeriöihin ja se sai hyvin huomiota.

Toinen tiedote laadittiin lokakuussa verkkosivujen julkaisemisesta (*Ministeri Stefan Wallin ja ministeri Sirkka-Liisa Anttila: Sukupuolisilmälaseilla kohti nykyistä parempia hankkeita*, 22.10.2008). Tässä tiedotteessa esimerkkinä sukupuolisilmälasien soveltamisesta toimi maa- ja metsätalousministeriön Kansallinen metsäohjelma 2015, joka on yksi tasa-arvo-ohjelmassa nimetyistä valtavirtaistettavista hankkeista. Tiedote ei saanut juurikaan julkisuutta, mihin osaltaan varmasti vaikutti aivan kunnallisvaalien alle osunut julkaisuajankohta. Verkkosivuista tiedotettiin lisäksi suoraan kohde- ja sidosryhmille, ja siitä syystä laajan medianäkyvyyden saaminen ei ollut välttämätöntä. Molemmissa tiedotteissa annettiin tietoja myös hankkeesta ja sen yhteyksistä Euroopan komission Progress-ohjelmaan.

Tietoja hankkeesta ja sen tuloksista jaettiin myös hankkeen verkkosivujen kautta. Ne ovat tehokkain tapa levittää tietoa valtavirtaistamisen menetelmistä mahdollisimman laajalle. Ensimmäisen hankkeen loppuraportti julkaistiin ainoastaan sähköisessä muodossa verkkosivuilla.

Hanke laati ylimääräisenä tehtävänä 2000 hankkeen logolla ja verkkosivujen osoitteella varustettua kuitukangaskassia verkkosivuista ja hankkeesta tiedottamisen tueksi. Kasseja jaettiin sekä hankkeen että tasa-arvoyksikön muissa tilaisuuksissa.

3 Toinen hanke: Sukupuolisilmälasit käytössä

Sukupuolisilmälasit käytössä -jatkohanke alkoi suoraan edellisen hankkeen jälkeen joulukuussa 2008, ja se päättyi marraskuussa 2009. Hankejakso jäi siten kokonaisuudessaan kaksivuotiseksi. Toinen hanke tarjosi tukea erityisesti ministeriöihin perustetuille toiminnallisille tasa-arvotyöryhmille. Ryhmien työn tueksi järjestettiin neljä teemaseminaaria sukupuolinäkökulman huomioon ottamiseksi ministeriöiden avaintoiminnoissa. Hankkeessa laadittiin myös valtavirtaistamisen käsikirja, joka toimii sekä tasa-arvotyöryhmien että yksittäisten virkamiesten työn tukena.

Hanke kokosi yhteen ministeriöiden tasa-arvosuunnitelmia, pohjoismaisia kokeimuksia valtavirtaistamisesta sekä keskeisiä tasa-arvon tunnuslukuja. Tasa-arvotilastoista laadittiin aiheesta muistuttava seinäjuliste. Myös verkkosivuja täydennettiin ja päivitettiin. Hankkeen päätyttyä verkkosivut siirtyivät osaksi sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön verkkopalvelua.

3.1 Teemaseminaarit toiminnallisille tasa-arvotyöryhmille

Teemaseminaareista lyhyesti

Hankkeen aikana järjestettiin neljä eri aiheita käsittelevää teemaseminaaria. Ensimmäisessä seminaarissa keskityttiin yleisellä tasolla toiminnallisen tasa-arvotyöryhmän työn organisointiin ja hyviin käytäntöihin. Seminaarissa esiteltiin sekä kunta- että ministeriötason esimerkkejä, ja se oli tarkoitettu sekä tasa-arvotyöryhmien jäsenille että muille aiheesta kiinnostuneille ministeriöissä.

Muissa seminaareissa käsiteltiin ministeriöiden avaintehtävien kehittämistä sukupuolinäkökulman huomioiviksi. Toisen seminaarin aiheena oli sukupuolinäkökulman huomioon ottaminen ministeriöiden hankkeissa ja hanketyön käytännöissä. Toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien jäsenten lisäksi paikalle toivottiin etenkin hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan 2008–2011 nimettyjen valtavirtaistettavien hankkeiden toteuttajia.

Kolmas teemaseminaari käsitteli ministeriöiden säädösvalmistelua sukupuolinäkökulmasta ja antoi vinkkejä sukupuolivaikutusten arvioinnin toteuttamiseen. Seminaari suunnattiin toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien ohella säädösvalmistelutyöhön osallistuville virkamiehille ja valtioneuvoston esittelijöille.

Neljäs ja viimeinen teemaseminaari oli tarkoitettu tasa-arvoryhmien ohella talousarvion laadinnasta ja tulosohjauksesta vastaaville virkamiehille. Näiden teemojen ohella käsiteltiin myös yleisemmin ministeriön toiminnan ja talouden suunnittelun, ohjauksen ja seurannan käytäntöjä.

Osallistujamäärä kipusi kaikissa seminaareissa useampaan kymmeneen, mikä on poikkeuksellisen paljon aiemmin järjestettyihin tilaisuuksiin verrattuna. Ensimmäisessä seminaarissa oli paikalla jopa 60 virkamiestä. Toinen erittäin suosittu koulutus oli viimeinen, talousarvion laadintaa käsitellyt tilaisuus. Kaikissa seminaareissa oli paikalla myös sellaisia virkamiehiä, jotka eivät aiemmin olleet osallistuneet aiheetta koskevaan perehdytykseen.

Tilaisuuksien puheenjohtajiksi pyydettiin osastopäällikkötason virkamiehiä eri ministeriöistä. Tilaisuuksien avajat olivat ylintä virkamiesjohtoa ja politiikan näkyviltä paikoilta.

Seminaarit saivat osallistujilta hyvää palautetta. Tilaisuuksia keuhuttiin hyödyllisiksi, etenkin konkreettisten esimerkkien ja työkalujen osalta.

I. Toiminnallisen tasa-arvotyöryhmän tarkoitus ja toiminta

Ensimmäinen seminaari käsitteli havainnollistavien esimerkkien avulla toiminnallisen tasa-arvotyöryhmän työn organisointia ja käytäntöjä. Seminaariin olivat tervetulleita tasa-arvotyöryhmien jäsenten lisäksi kaikki ministeriöiden virkamiehet, jotka halusivat perehtyä tasa-arvokysymyksiin ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen. Puheenjohtajana toimi sosiaali- ja terveysministeriön toiminnallisen tasa-arvotyöryhmän puheenjohtaja, osastopäällikkö Raimo Ikonen.

Tilaisuuden avasi sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikkö Kari Välimäki, joka kertoi toiminnallisen tasa-arvotyöryhmien perustamistilanteesta sekä niiden tarkoituksesta ja toiminnasta. Hän kertasi puheenvuorossaan hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan 2008–2011 kirjatut toimenpiteet sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseksi sekä pohitti toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien roolia toimenpiteiden läpiviemisessä. Näihin teemoihin palattiin tarkemmin iltapäivän aikana hankkeen projektisuunnittelijan esityksessä ja pienryhmille annetuissa keskustelutehtävissä.

Esimerkkeinä toiminnallisen tasa-arvotyöryhmän toiminnasta esiteltiin sosiaali- ja terveysministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön toiminnalliset tasa-arvotyöryhmät. Lisäksi kuultiin pitkäaikaisesta tasa-arvotyöstä ulkoasiainministeriössä. Esimerkkinä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen toimeenpanosta kuultiin Kauniaisten kaupungin hankkeen kokemuksista. Seminaarissa piti puheenvuoron myös tasa-arvovaltuutettu Pirkko Mäkinen, joka käsitteli esityksessään henkilöstöpoliittisen ja toiminnallisen tasa-arvon eroja sekä niiden lainsäädännöllistä pohjaa. Seminaariin osallistui noin 60 virkamiestä.

2. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen hankkeissa ja ohjelmissa

Järjestyksessään toinen seminaari käsitteli sukupuolinäkökulman huomioon ottamista ministeriöiden hankkeissa ja hanketyön käytännöissä. Seminaari oli tarkoitettu toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien jäsenille, hankkeista ja ohjelmista vastaaville virkamiehille sekä muille kiinnostuneille ministeriöissä. Erityisesti tasa-arvo-ohjelmaan 2008–2011 nimettyjen valtavirtaistettavien hankkeiden toteuttajia pyydettiin osallistumaan seminaariin. Seminaarin puheenjohtajana toimi työ- ja elinkeinoministeriön ylijohtaja Tuija Oivo ja sen avasi Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan puheenjohtaja Heidi Hautala. Paikalla tilaisuudessa oli hieman yli 40 henkeä.

Valtioneuvoston kanslian ohjelmaneuvo Sirpa Kekkonen käsittelee omassa puheenvuorossaan sukupuolinäkökulman mahdollisuuksia ohjelmajohtamisen käytännöissä. Hän kertoi muun muassa Hallituksen strategia-asiakirjaprosessista sekä hallitusohjelman seurannassa käytettävistä indikaattoreista. Tilastokeskuksen kehittämisspäällikkö Anna-Maija Lehto puolestaan käsittelee esityksessään sukupuolinäkökulman merkitystä tilastoissa. Projektisuunnittelija Reetta Siukola antoi ohjeita ja apuvälineitä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen hankkeissa ja ohjelmissa.

Esimerkkeinä esiteltiin Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma, sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) työ sekä maaseutupolitiikan kehittämisohjelmia, joissa kaikissa sukupuolinäkökulmaa on pyritty aktiivisesti ottamaan huomioon.

3. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen säädösvalmistelussa

Kolmas teemaseminaari käsitteli ministeriöiden säädösvalmistelua sukupuolinäkökulmasta ja antoi vinkkejä sukupuolivaikutusten arvioinnin toteuttamiseen. Seminaari suunnattiin toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien jäsenille, säädösvalmistelutyöhön osallistuville virkamiehille, valtioneuvoston esittelijöille sekä muille kiinnostuneille ministeriöissä. Puheenjohtajana toimi ylijohtaja Sakari Karjalainen opetusministeriön koulutus- ja tiedepolitiikan osastolta. Tilaisuuteen osallistui 35 ministeriöiden virkamiestä.

Oikeusministeriön kansliapäällikkö Tiina Astola avasi seminaarin muistuttamalla sukupuolivaikutusten arvioinnin merkityksestä ja hyödyttä säädösvalmistelussa. Tämän jälkeen hankkeen projektisuunnittelija Reetta Siukola esitteli sukupuolivaikutusten arvioinnin apuvälineitä sekä säädösvalmistelijoiden että toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien käyttöön. Hyvänä esimerkkinä onnistuneesta sukupuolivaikutusten arvioinnista hän esitteli työturvallisuuslain uudistuksen vuodelta 2002.

Valtioneuvoston kanslian hallitusneuvos Marika Paavilainen puhui omassa puheenvuorossaan sukupuolivaikutusten arvioinnista valtioneuvoston esittelijän vastuun näkökulmasta. Helsingin yliopiston tut-

kija Milja Saari puolestaan esitteli tuoretta tutkimusta sukupuolen merkityksestä eduskunnan valiokuntakuulemisissa⁴.

Esimerkkinä kuultiin esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilain kokonaisuudistuksesta, jossa sukupuolinäkökulmaa on pyritty ottamaan huomioon. Säädöshankkeesta kertoi oikeusministeriön lainsäädäntöneuvos Janne Kanerva. Toisen esimerkin tarjosi työ- ja elinkeinoministeriön hallitusneuvos Tarja Kröger, joka tarkasteli sukupuolivaikutusten arviointia työlainsäädännön valmistelussa. Seminaarissa kuultiin myös hallituksen tavoitteista lainsäädännön laadun parantamiseksi sekä esiteltiin siihen liittyviä seurantatietoja.

4. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen talousarvion laadinnassa, tulosohjauksessa ja toiminnan suunnittelussa

Neljäs ja viimeinen teemaseminaari käsitteli ministeriöiden talousarvion laadintaa, tulosohjauksen käytäntöjä sekä toiminnan suunnittelua. Seminaari suunnattiin talousarvion laadinnasta ja tulosohjauksesta vastaaville ministeriöiden virkamiehille, toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien jäsenille sekä muille kiinnostuneille ministeriöissä. Puheenjohtajana toimi apulaisbudjettipäällikkö Markus Sovala valtiovarainministeriön budjettiosastolta ja seminaarin avasi valtiosihtööri Marcus Rantala opetusministeriöstä. Seminaarissa oli paikalla yli 50 henkeä.

Sosiaali- ja terveysministeriön talous- ja suunnitteluosaston apulaisosastopäällikkö Mikko Staff kertoi sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta STM:n toiminnan ja talouden suunnittelussa. Hän esitteli ministeriön strategiatyötä, toimintasuunnitelman laadinnan ja seurannan prosesseja sekä toiminnallisen tasa-arvotyöryhmän roolia suunnittelutyössä. Staff näki sukupuolen mukaisen erittelyn tärkeänä kaikissa keskeisissä suunnittelun ja seurannan asiakirjoissa.

Valtiovarainministeriön finanssiasiantuntija Esko Mustonen esitteli puheenvuorossaan valtiovarain controller -toiminnon tehtäviä sekä sukupuolinäkökulman tavoitteita budjettiprosessissa.

Teemaan liittyvinä esimerkkeinä esiteltiin Helsingin kaupungin käytäntöjä talousarvion sukupuolivaikutusten arviointiin liittyen, veropolitiikan sukupuolivaikutuksia sekä sukupuolinäkökulman toteutumista THL:n tulosohjauksessa. Lisäksi esiteltiin tasa-arvoasioiden ja tulosohjauksen organisointia TEM:ssä.

⁴ Anne Maria Holli ja Milja Saari 2009. Sukupuoli eduskunnan asiantuntijakuulemisissa. TANE-julkaisu (2009) 11. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Sosiaali- ja terveysministeriö.

Seminaarien toteutuksessa onnistuttiin

Jokainen seminaari järjestettiin omana kokonaisuutenaan. Päävastuun seminaarien järjestämisestä kantoi tasa-arvoyksikkö, mutta sisällöllistä apua saatiin myös muista ministeriöistä. Tilaisuuksiin saatiin monia erinomaisia alustajia valtioneuvoston avainpaikoilta. Kahdessa seminaarissa oli esimerkkejä myös kuntahallinnosta. Seminaarit järjestettiin ministeriörakennusten ulkopuolella, Tieteiden talossa. Tilaisuudet olivat koko päivän koulutuksia.

Seminaarit rakentuivat pitkälti esitysten varaan ja keskustelua käytiin ryhmien suuren koon vuoksi melko vähän. Ensimmäisessä seminaarissa tehtiin kaksi ryhmätyötä, joissa pääsi harjoittelemaan sukupuolinäkökulman soveltamista ja pohtimaan tasa-arvotyön mahdollisuuksia ministeriöissä. Seminaareissa jaettiin sekä hankkeen tuottamaa että muuta keskeistä aiheeseen liittyvää materiaalia. Jatkoa ajatellen seminaareista jää käyttöön runsas määrä kalvomateriaalia ja käyttökelpoisia esimerkkejä.

Jokaisessa seminaarissa oli osastopäällikötason puheenjohtaja, kukin eri ministeriöstä. Edustettuina olivat STM, TEM, OPM ja VM. Tilaisuuksien avajat olivat ylintä virkamiesjohtoa tai politiikan näkyviltä paikoilta, seminaarijärjestyksessä: kansliapäällikkö Kari Välimäki (STM), kansanedustaja ja Tanen puheenjohtaja Heidi Hautala, kansliapäällikkö Tiina Astola (OM) ja valtiosihteeri Marcus Rantala (OPM). Seminaarien avainhenkilöiden valinnalla pyrittiin sekä korostamaan asian merkitystä että sitouttamaan työhön aiheen kannalta merkittäviä henkilöitä. Useimmat puheenjohtajista totesivatkin saaneensa seminaarista vinkkejä omaan työhönsä.

Seminaarien kutsuja lähetettiin suoraan toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien vastuuhenkilöille ja tasa-arvo-ohjelman seurantaryhmän jäsenille. Tieto meni myös ministeriöiden koulutusyksiköiden kautta koko henkilökunnalle. Lisäksi toiseen seminaariin kutsuttiin ministeriöiden hanketoimijoita ja tasa-arvo-ohjelman valtavirtaistettavista hankkeista vastaavia, kolmanteen seminaariin lainvalmisteluverkostojen jäseniä sekä lainsäädäntösuunnitelman hankkeista vastaavia ja neljänteen seminaariin ministeriöiden talouspäälliköitä ja talousarvion laadintaan osallistuvia.

Seminaarien osallistujamäärät kipusivat kaikissa seminaareissa useampaan kymmeneen, mikä on poikkeuksellisen paljon aiemmin järjestettyihin vastaaviin tilaisuuksiin verrattuna. Ensimmäisessä seminaarissa oli paikalla jopa 60 virkamiestä (ks. tarkemmin taulukko). Toinen erittäin suosittu koulutus oli viimeinen, talousarvion laadintaa käsitellyt tilaisuus. Seminaareissa oli paikalla myös sellaisia virkamiehiä, jotka eivät aiemmin olleet osallistuneet aihetta koskevaan perehdytykseen. Osallistuminen vaihteli ministeriöittäin.

Teemaseminaareihin osallistuneet ministeriöittäin

	I	II	III	IV	Yhteensä
Sosiaali- ja terveysministeriö	4	13	7	9	33
Työ- ja elinkeinoministeriö	12	7	6	6	31
Puolustusministeriö	9	7	5	9	30
Maa- ja metsätalousministeriö	4	3	3	6	16
Oikeusministeriö	5	3	2	6	16
Ulkoasiainministeriö	6	2	4	3	15
Sisäasiainministeriö	4	3	2	3	12
Valtiovarainministeriö	4	2	3	3	12
Valtioneuvoston kanslia	7	0	1	2	10
Liikenne- ja viestintäministeriö	4	1	1	0	6
Opetusministeriö	0	0	0	4	4
Ympäristöministeriö	1	0	1	1	3
Yhteensä	60	41	35	52	188

Seminaareista saatiin hyvää palautetta

Teemaseminaareihin osallistui tilaisuudesta riippuen 35-60 ihmistä. Vastauksia saatiin kuitenkin huomattavasti vähemmän, vastausprosentti jäi noin kahteenkymmeneen. Palaute oli suurimmaksi osaksi myönteistä ja seminaarit saivatkin yleisarvosanaksi hyvän.

Jokaisen seminaarin osalta kysyttiin miten hyvin tilaisuus vastasi odotuksia sekä mikä oli seminaarista saatu hyöty. Asteikko oli viisiportainen (erinomainen-hyvä-kohtalainen-välttävä-huono). Seminaarit jakautuivat kahteen (ensimmäisessä kolmeen) osioon, joista jokaista pyydettiin arvioimaan erikseen. Kahdesta viimeisestä seminaarista kysyttiin lisäksi, oliko koulutuksen sisältö hyödynnettävissä työssä. Myös sanallisia kommentteja oli mahdollisuus antaa.

Vastaukset jakaantuivat suhteellisen tasaisesti kahden ensimmäisen kysymyksen osalta. Eniten annettiin hyvä-vastauksia. Loput arvosanat jakaantuivat lähes tasan erinomaisen ja kohtalaisen välillä. Viimeinen kysymys, joka siis koski ainoastaan kolmatta ja neljättä seminaaria, sai arvosanaksi hyvä ja kohtalainen.

Sanalliset kommentit olivat suurimmaksi osaksi kiittäviä ja kannustavia. Tilaisuuksia pidettiin hyödyllisinä ja erityisesti konkreettisia esimerkkejä ja työkaluja kiiteltiin. Myös se, että seminaareissa oli osallistujia eri ministeriöistä, nähtiin hyvänä asiana. Puhujien sukupuolijakaumaa toivottiin tasaisemmaksi. Kommentteissa tuli esille yleinen huoli valtavirtaistamiseen tarvittavien resurssien puutteesta. Kaiken kaikkiaan tilaisuudet saivat hyvän vastaanoton ja eniten kiiteltiin niiden tarjoamaa konkreettista näkökulmaa toiminnalliseen tasa-arvoon.

3.2 Valtavirtaistamisen käsikirja

Hankkeen aikana laadittiin sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen ohjeistava käsikirja⁵. Käsikirja on tarkoitettu ministeriöiden tasa-arvotyön tueksi, ja se pohjautuu hankkeen verkkosivujen ja järjestettyjen teemaseminaarien materiaaleihin. Käsikirja on tarkoitettu helposti selailtavaksi ja käytettäväksi ohjekirjaksi kaikille ministeriöiden virkamiehille, jotka tarvitsevat vinkkejä ja apuvälineitä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen. Se toimii lisätiedon lähteenä niille virkamiehille, jotka haluavat selailla mieluummin konkreettista julkaisua kuin verkkosivuja.

Käsikirjassa on tietoa aihealueittain ja toimijoittain eriteltynä. Se opastaa yksittäisiä valmistelijoita sukupuolinäkökulman soveltamisessa sekä antaa vinkkejä toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien työn käynnistämiseksi ja organisoimiseksi. Käsikirjaa on käsitelty hallinnon ja aluekehityksen ministerityöryhmässä 1.10.2009. Ministerityöryhmä linjasi käsikirjan olevan hyvä väline ministeriöiden valtavirtaistamistyön tukena.

Käsikirjan sisältö laadittiin kesän 2009 aikana. Valmistelussa hyödynnettiin pääpiirteissään samaa jäsenystä kuin hankkeen verkkosivuilla ja teemaseminaareissa: siinä on omat osionsa lainvalmistelijalle, hankkeiden ja ohjelmien toteuttajalle sekä toiminnan suunnitteluun ja talousarvion laadintaan osallistuville virkamiehille. Näitä teemaosioita tarkastellaan myös toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien työn näkökulmasta. Lisäksi alussa eritellään tarkemmin sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen tavoitteita ja tarkoitusta, sen toimeenpanon vastuunjakoja ministeriöissä sekä annetaan yleisiä ohjeita sukupuolivaikutusten arvioimiseen. Lopussa on aihepiirin keskeinen sanasto sekä lähteitä lisätietoon.

⁵ Sukupuolisilmäläsit käytössä. Käsikirja ministeriöiden tasa-arvotyön tueksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009:13.

Käsikirjan sisällys

Esipuhe

1 Sukupuolinäkökulmaa tarvitaan

Hyvä valmistelu

Tasa-arvon edistäminen

Syrjinnän poistaminen

2 Tasa-arvon edistäminen kaikkien vastuulla

Viranomaisveloitteet ja toimijat

Toiminnalliset tasa-arvotyöryhmät ministeriöissä

3 Sukupuolivaikutusten arviointi

Arvioinnin tarpeen selvittäminen

Toteutustapoja ja arviointiperusteita

Tilastot ja tiedot työn tukena

4 Sukupuolinäkökulma lainsäädännön valmistelussa

Sukupuolinäkökulma avain parempaan sääntelyyn

Ministeriön säädösvalmisteluhankkeiden läpikäynti sukupuolinäkökulmasta

5 Sukupuolinäkökulma hankkeissa ja ohjelmissa

Sukupuolinäkökulma hankkeen eri vaiheissa

Hankkeen toteuttajan tarkistuslista

Ministeriön hanketyön käytäntöjen kehittäminen sukupuolinäkökulmasta

6 Sukupuolinäkökulma toiminnan suunnittelussa, budjetoinnissa ja ohjauksessa

Strategia ja toimintasuunnitelma työn perustoina

Talousarvioesityksen laatiminen

Tulosohjauksen keinoja

Suunnittelun ja ohjauksen kehittäminen sukupuolinäkökulmasta

7 Mistä aloittaa

Testaa tietosi

Sanasto

Tasa-arvotoimijoita ja tietolähteitä

Käsikirja antaa konkreettisia apuvälineitä työn tueksi

Käsikirja kokoaa yhteen valtavirtaistamisen hyviä käytäntöjä ja menetelmiä. Valmistelijoiden tueksi on muun muassa laadittu kaksi erilaista tarkistuslistaa, joiden avulla omaa työtään voi tarkastella sukupuolinäkökulmasta. Tarkistuslistat ovat saatavilla käsikirjan lisäksi STM:n verkkosivuilta tallennettavina ja muokattavina pdf-lomakkeina.

Ensimmäinen tarkistuslistoista käsittelee sukupuolivaikutusten arviointia, ja siihen on listattu sukupuolten tilanteisiin ja tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä eri yhteiskunnan alueilta. Valmistelija voi listan avulla tarkastella sekä sitä, millaisia sukupuolivaikutuksia asialla voi olla että sitä, mitä kysymyksiä tulee valmistelun aikana vielä tarkemmin selvittää. Tarkistuslistan kysymykset on jaoteltu kahdentoista teeman alle: yleiset, taloudellista asemaa, päätöksentekoa, työelämää, elinkeinoelämää, koulutusta, vanhemmuutta, julkisia palveluja, hyvinvointia ja terveyttä, turvallisuutta, ympäristöä ja elinoloja sekä vapaa-aikaa koskevat kysymykset. Lisäksi käsikirjassa on arvioinnin toteutukseen liittyvä muistilista (12 ohjetta sukupuolivaikutusten arvioimiseksi).

Toinen lista on tarkoitettu hankkeen toteuttajalle, ja se käsittelee hankkeen valmisteluun ja toimeenpanoon liittyviä kysymyksiä. Kysymykset käsittelevät hankkeen sukupuolivaikutuksia, kohdentumista, tietoja ja tilastoja, tavoitteita, toimijoita ja ohjausta. Vaikka listan laatimisessa on ajateltu ennen kaikkea erilaisia valtionhallinnon hankkeita ja ohjelmia (mm. tutkimus- ja kehittämis-, viestintä-, selvitys- ja lainsäädäntöhankkeet sekä toimenpideohjelmat), se soveltuu hyvin myös erilaisten toimenpidekokonaisuuksien valmistelun tueksi.

Toiminnallisille tasa-arvotyöryhmille on puolestaan laadittu apuvälineeksi esimerkinomainen vuosikello jäsentämään kokousten organisointia ja niissä käsiteltäviä aiheita. Lähes kaikki ministeriöiden ydinprosessit toistuvat sykleissä. Tästä syystä myös toiminnallisen tasa-arvotyöryhmän työ on järkevää organisoida vuosittaisiin aikatauluihin sopivaksi. Vuosikello on laadittu kuuden kokouksen vuositahdille. Kukin ministeriö voi muokata vuosikellonsa omiin aikatauluihinsa sopivaksi. Myös vuosikello on saatavilla verkosta pdf-lomakkeena.

Toisena mahdollisena toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien työn organisoinnin ja suunnittelun apuvälineenä käsikirjassa esitellään toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman laatiminen. Toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman tarkoituksena on käydä läpi sukupuolinäkökulmasta ministeriön toimintaa ja nimetä konkreettiset tavoitteet sukupuolinäkökulman vahvistamiseksi. Suunnitelmassa asetetaan myös toimenpiteet, vastuutahot ja resurssit sekä seurannan aikataulut ja mittarit.

Käsikirjaa on tarkoitus jakaa muun muassa tasa-arvo-ohjelman 2008–2011 seurantaryhmän ja ministeriöiden toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien kautta. Sitä käytetään jatkossa myös koulutusten lisämateriaalina.

3.3 Tilastoja työn tueksi

Hankkeessa laadittiin alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen myös keskeisiä tasa-arvotilastoja esittelevä seinäjuliste. Hankesuunnitelmassa oli varauduttu siihen, että hankkeen verkkosivut tulisi vuoden 2009 aikana siirtää ministeriön uuden verkkopalvelun kanssa samaan julkaisujärjestelmään. Loppujen lopuksi tämä mittavaksi arvioitu työ sujui kuitenkin luultua helpommin, halvemmin ja nopeammin, joten aikaa ja rahaa jäi muihinkin tehtäviin. Hankkeessa päätettiin ottaa ohi hankesuunnitelman tehtäväksi tilastojuliste, joka sisältäisi keskeisiä ja havainnollistavia tietoja yhteiskunnan tasa-arvotilanteesta. Tilastojulisteeseen sisältö on esitelty lyhyesti alla.

Tilastojen kokoamisessa käytettiin hyväksi tasa-arvoyksikön ylläpitämää tilastopankkia, josta suurin osa tilastoista saatiin suoraan. Tilastopankin tiedot puolestaan pohjautuivat pääasiassa Tilastokeskuksen aineistoihin. Tilastojen ja aiheiden valinta ja rajaus tuotti hankkeen toteuttajille eniten työtä. Niiden valintaan pyydettiin kommentteja sekä yksikön sisältä, että tasa-arvo-ohjelman seurantaryhmältä. Kaikki luvut tarkistettiin ja niiden käytöstä sovittiin alkuperäisten toimittajien kanssa. Taiton suhteen pitäydettiin hankkeen perusesitteen mukaisessa visuaalisessa ilmeessä ja käytettiin perusajatuksena karttametaforaa. Julisteeseen tehtiin valmiit taitokset, joiden avulla sen jakelusta ja säilytyksestä tuli helpompaa. Se sopii kuitenkin hyvin myös seinälle levitettäväksi.

Tilastojuliste valmistui hankkeen loppuvaiheessa ja sitä on tarkoitus jakaa ministeriöihin tasa-arvo-ohjelman seurantaryhmän ja toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien kautta. Myöhäisestä valmistumisajankohdasta johtuen julisteesta ei ehditty pyytää palautetta.

Julisteella ajateltiin olevan myös kansainvälistä käyttöä kuvatessaan suomalaisen yhteiskunnan perustietoja sukupuolten mukaan jaoteltuina. Tästä syystä se päätettiin kääntää ja painaa kansallisten kieliversioiden lisäksi myös englanniksi.

Tilastokoontiin valitut sukupuolen mukaan eriteltyt tilastot

Väestö

väkiluku; syntyvyys; keski-ikä; väestö ikäluokittain; ulkomaiden kansalaiset Suomessa

Työelämä

työllisyysaste; työlliset toimialoittain; työlliset työnantajasektoreittain; määräaikaiset työsuhteet sektoreittain; osa-aikaiset työsuhteet; yrittäjät; työttömyysaste kansalaisuuden mukaan; pitkäaikaistyöttömät

Koulutus

tutkinnon suorittaneet; tutkinnon suorittaneet koulutusaloittain; tutkinnon suorittaneet koulutusasteittain; koulutuksen varhain lopettaneet; koulujen ja yliopistojen opetushenkilökunta; aikuiskoulutus

Perheet ja ajankäyttö

lapsiperhetyypit; rekisteröity parisuhde, jossa lapsia; vanhempainvapaapäivien jakautuminen; kotitöihin käytetty aika; kotitöiden vastuunjako kahden huoltajan lapsiperheissä

Taloudellinen asema

palkkaero; säännöllisen työajan keskiansiot sektoreittain; kokonaisaläke; työeläke; köyhyysriski

Päätöksenteko

kansanedustajat; hallitukset; europarlamentaarikot; kunnanvaltuutetut; valtionhallinnon ylin johto; kuntasektorin johto; yksityisen sektorin johtajat; pörssiyrityiden hallitusten jäsenet; päätoimittajat

Hyvinvointi ja elinolot

elinajanodote; työikäisten yleisimmät kuolinsyyt; nuorten itsemurha-, tapaturma- ja alkoholikuolleisuus; sairauspoissaolopäivät; tupakointi; asunnottomuus

Rikokset ja turvallisuus

henkirikokset; parisuhdeväkivallan seurauksena kuolleet; poliisin tietoon tulleet rikokset; väkivaltatilanteen uhriksi joutumiset; seksuaalinen häirintä

3.4 Sukupuolisilmälasit STM:n verkkopalvelussa

Ensimmäisessä Sukupuolisilmälasit käyttöön! -hankkeessa luotiin sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisessa opastavat verkkosivut (www.sukupuolisilmalasisit.fi). Toisen hankkeen aikana verkkosivuille lisättiin uusi osio koskemaan toiminnallisia tasa-arvotyöryhmiä, jotka olivat hankkeen pääasiallinen kohderyhmä. Yleisön pyynnöstä seminaarien esitysmateriaalit julkaistiin verkkosivuilla.

Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut siirtyivät elokuun alussa 2009 uuteen julkaisujärjestelmään. Samalla tavoitteeksi tuli palvella asiakkaita mahdollisimman kokonaisvaltaisesti yhden verkkopalvelun alla. Myös Sukupuolisilmälasit käyttöön! -verkkosivut päätettiin siirtää hankkeen päättyessä osaksi STM:n palvelukokonaisuutta, tasa-arvoasioista kertovaan osioon.

Sukupuolisilmälasit käyttöön! -sivujen rakenne ja sisältö muuttuivat siirrossa hienan. Verrattuna erillisiin verkkosivuihin on sisältö ministeriön verkkosivuilla suppeampi ja kiteytyneempi. Osion tarkoituksena onkin toimia tiiviinä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen ohjepaketina virkamiehille.

Siirrosta huolimatta perusjäsenitys pysyi samana. Uusilta sivuilta löytyy edelleen yleistietoa siitä, miten otetaan sukupuolisilmälasit käyttöön, arvioidaan sukupuoli-vaikutuksia sekä miten niistä raportoidaan. Lisäksi lainsäädännölle, talousarvion laadinnalle, hankkeille ja ohjelmille, tiedoille ja tilastoille sekä toiminnallisille tasa-arvotyöryhmille on jokaiselle oma alisivunsa. Jokaisen aihealueen yhteydessä annetaan ohjeita sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen ja esimerkkejä aiheesta. Laaja listaus linkeistä ja julkaisuista jäi sivuston siirron yhteydessä pois. Uusien sivujen yleisilme on pääosin yhtenäinen sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivujen ulkoasun kanssa, mutta sivuille lisättiin hankkeen logo osoittamaan erillisestä hankkeesta.

Hankekauden päätyttyä verkkosivujen ylläpito erillisessä julkaisujärjestelmässä olisi ollut hankalaa ja kallista. Siirtämällä sivut muiden tasa-arvoasioiden yhteyteen sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivuille varmistettiin niiden jatkuvuus. Hankkeiden tuottama materiaali tulee näin sidotuksi tiiviimmin tasa-arvotyön valtavirtaan.

Myös sivujen löydettävyyttä ja hyödynnettävyyttä paranevat siirron ansiosta. Entinen osoite (www.sukupuolisilmalasisit.fi) toimii edelleen, mutta sivut löytyvät nyt myös muun tasa-arvopolitiikan yhteydestä. Oletettavasti kävijämäärä Sukupuolisilmälasit -sivuilla tulee olemaan suurempi uuden sijoituspaikan ansiosta kuin aiemmin, ja verkkosivujen sisältö tulee tavoittamaan yhä enemmän virkamiehiä. Sivut tulevat siirron myötä kiinteäksi osaksi muuta valtionhallinnon valtavirtaistamistyötä ja sivujen kautta löytää muut valtavirtaistamisen ajankohtaiset asiat, tapahtumat ja uudet julkaisut vaivattomasti.

3.5 Tuloksista tiedottaminen

Tietoja hankkeesta ja sen tuloksista on jaettu hankkeen verkkosivujen kautta. Verkkosivuilla on ollut tietoa sekä tulevista koulutuksista että kootusti menneiden tilaisuuksien esitykset ja yhteenvedot. Tasa-arvo-ohjelman seurantaryhmää on tiedotettu hankkeen tilanteesta säännöllisesti.

Hankkeen verkkosivujen siirtymisestä STM:n verkkopalvelun alle on tarkoitus tiedottaa STM:n etusivulle tulevalla verkkouutisella. Myös käsikirjan ja loppuraportin julkaisuista on tarkoitus tiedottaa STM:n sivuilla. Loppuraportti jaetaan lisäksi suoraan hankkeissa mukana olleille ministeriöiden edustajille sekä tasa-arvo-ohjelman seurantaryhmän kautta toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien käyttöön. Myös käsikirjaa ja muita hankejulkaisuja jaetaan samalla jakelulla. Lisäksi muun muassa kasseja ja esitteitä on ollut jaossa kaikissa tilaisuuksissa.

4 Tulokset

4.1 Tavoitteiden saavuttaminen

Hankkeiden päätavoitteena oli vahvistaa ministeriöiden ja yksittäisten virkamiesten tietoja ja osaamista sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen kysymyksissä sekä tukea sen toteutumista kaikissa valtionhallinnon toiminnoissa. Tavoitteena oli tehdä tutuiksi valtavirtaistamisen käsitteet, tavoitteet ja menetelmät ja osoittaa, että sukupuolinäkökulmalla on merkitystä ja se on hyödyllinen tarkastelunäkökulma kaikilla politiikka-alueilla.

Toimenpiteillä pyrittiin tarjoamaan mahdollisimman monelle valtionhallinnon virkamiehelle riittävät perustiedot sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta. Lisäksi pyrittiin antamaan syventäviä tietoja ministeriöiden avainprosesseista vastaaville henkilöille sekä ministeriöihin perustettujen toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien jäsenille.

Esite ja verkkosivut kokosivat yhteen perustietoja ja menetelmiä

Hankkeiden yhtenä tavoitteena oli koota yhteen sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen menetelmiä. Nämä tavoitteet toteutuivat suunnitellusti. Sukupuolisilmälasiit käyttöön! -esite antaa lyhyen yleiskatsauksen valtavirtaistamisen tavoitteisiin ja menetelmiin. Esite jaettiin alkuvuodesta 2008 valtioneuvoston jakelukeskuksen kautta ministeriöiden jokaiselle virkamiehelle. Sitä tilattiin erilaisiin tasa-arvotilaisuuksiin ja muun muassa työmarkkinajärjestöjen käyttöön. Esitettä käytettiin myös koulutusmateriaalina.

Valtavirtaistamisen verkkosivut opastavat virkamiehiä käytännön työssä, erityisesti lainsäädännön, talousarvion ja hankkeiden valmistelussa, tilastojen käytössä ja toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien toiminnassa. Ne sisältävät myös tietoa valtavirtaistamisen toimijoista, tavoitteista ja normeista. Verkkosivujen pääasialliseksi kohderyhmäksi valittiin tasa-arvoasioihin tai valtavirtaistamiseen perehtymättömät virkamiehet. Tästä syystä sisällöissä keskityttiin perusasioihin ja niitä avaaviin esimerkkeihin. Sivut tarjoavat kuitenkin paljon tutustuttavaa myös tasa-arvoasiantuntijoille.

Ministeriökohtaiset koulutukset syvensivät tietoja ja tarjosivat esimerkkejä

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen ministeriökohtaiset koulutukset järjestettiin suunnitellusti kahdessa osassa vuoden 2008 aikana. Ne syvensivät aiheeseen liittyviä tietoja kunkin hallinnonalan peruskysymysten lähtökohdista.

Johtoryhmille pidetyissä tietoiskuissa tavoitettiin noin 130 ministeriöiden ylimpään johtoon kuuluvaa virkamiestä (kansliapäälliköitä, valtioshteerejä ja osastopääl-

liköitä). Foorumi rajoitti kuitenkin teemaan käsittelyyn varattua aikaa. Laajemmat koulutukset oli tarkoitettu ministeriöiden koko henkilökunnalle. Niihin kuitenkin osallistui yhteensä 220 henkilöä. Monissa ministeriöissä ne houkuttelivat pääasiassa vain asiasta kiinnostuneita ja siihen jo vihkiytyneitä virkamiehiä.

Useimmissa ministeriöissä koulutusten sisällöt onnistuivat hyvin ja joissain jopa erinomaisesti. Tämä nähtiin myös koulutuspalautteista, joissa sisältöjä useimmiten kiiteltiin. Niissä myös valiteltiin osallistujamäärän vähyyttä ja todettiin, että koulutus olisi ollut hyödyllinen laajemmallekin osallistujajoukolle. Olennaista oli se, että jokaiseen koulutukseen saatiin mukaan joitain ministeriön oman alueen esimerkkejä, jotka konkretisoivat valtavirtaistamisen kysymyksiä.

Teemaseminaarit ja käsikirja tarjosivat prosessikohtaista opastusta

Vuoden 2009 aikana järjestettyjen neljän koulutusseminaarin tarkoituksena oli tukea toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien työn käynnistymistä sekä syventää tieto- ja sukupuolinäkökulman huomioon ottamisesta valtionhallinnon ydintoiminnoissa. Seminaarien aiheita olivat 1) toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien toimintamalli sekä sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen 2) säädösvalmistelussa, 3) hankkeissa ja ohjelmissa ja 4) talousarvion valmistelussa ja tulosohjauksessa. Jokainen seminaari järjestettiin omana kokonaisuutenaan, ja ne räätälöitiin sekä toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien että avaintoiminnoista vastaavien virkamiesten tarpeisiin sopiviksi.

Teemaseminaarien ja verkkosivujen materiaalin pohjalta laadittiin valtavirtaistamiseen ohjeistava käsikirja jokaisen virkamiehen ja toiminnallisen tasa-arvotyöryhmän käyttöön. Käsikirjan tarkoituksena on toimia helposti selailtavana ohjekirjana sekä menetelmien ja apuvälineiden koottuna lähteenä. Se toimii lisätiedon lähteenä niille virkamiehille, jotka haluavat selailla mieluummin konkreettista julkaisua kuin verkkosivuja.

4.2 Hankkeiden tuoma lisäarvo

Resurssit vahvistuivat

Hankkeet vahvistivat tasa-arvon edistämisen ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen viranomaisresursseja kahden vuoden ajan. Käytännössä ne lähes kolminkertaistivat valtavirtaistamisen koordinoinnin käytössä olleet henkilöresurssit tasa-arvoyksikössä. Näin syntyneen työtiimin oli mahdollista kehittää valtavirtaistamisen koulutusten ja menetelmien lisäksi myös sen toimeenpanon strategiaa ja seurantaa. Kahden vuoden aikana muun muassa käynnistettiin valtavirtaistamisen pidemmän aikavälin strateginen suunnittelutyö, laadittiin valtavirtaistamista tarkasteleva ja linjaava osio eduskunnalle vuonna 2010 annettavaa tasa-arvoselontekoa varten sekä aloitettiin seurantajärjestelmän rakentaminen.

Ministeriöt saivat tukea

Yksi merkittävä seuraus oli se, että hankkeissa oli mahdollista luoda suorat kontaktit kunkin ministeriön tasa-arvotoimijoihin ja keskustella heidän kanssaan siitä, mitkä ovat ministeriöiden keskeiset tuen tarpeet valtavirtaistamisen edistämiseksi. Tämä otettiin huomioon koulutusten ohjelmaa laadittaessa. Mikäli hankkeita ei olisi ollut, kontaktit yksittäisiin ministeriöihin olisivat kulkeneet pääasiassa hallituksen tasa-arvo-ohjelman seurantaryhmän kautta. Ryhmä ei kuitenkaan voi juuri käsitellä yksittäisten ministeriöiden kysymyksiä.

Tasa-arvo-ohjelman toimeenpano vauhdittui

Yksilöity tuki ministeriölle antoi hyvää potkua hallituksen tasa-arvo-ohjelman käynnistymiselle ja toimenpiteiden toteuttamiselle. Jokainen ministeriö on sitoutunut tasa-arvo-ohjelman myötä valtavirtaistamaan sukupuolinäkökulman keskeisiin toimiin sekä perustamaan toiminnalliset tasa-arvotyöryhmät. Etenkin hankkeiden tarjoamat ministeriö- ja teemakohtaiset koulutukset auttoivat pohtimaan ohjelman tavoitteiden toimeenpanoa juuri oman ministeriön näkökulmasta.

Paremman sääntelyn tavoitteita tuettiin

Hankkeet vahvistivat myös sukupuolivaikutusten arvioinnin toteutumista ministeriöiden lainsäädäntötyössä. Parempi sääntely on ollut viime vuosina keskeinen hallinnon tavoite niin Suomessa kuin monissa muissa maissa. Se on ollut yhteinen pyrkimys myös EU:ssa. Kansalliset paremman sääntelyn tavoitteet on kirjattu hallitusohjelmaan. Etenkin lainsäädännön sukupuolivaikutusten arviointi sai hankkeiden myötä lisätukea. Hankkeen projektisuunnittelija kävi myös useamman kerran puhumassa teemasta oikeusministeriön yleisissä vaikutusarviointikoulutuksissa.

Valtavirtaistamisen yhteistyöverkostoja luotiin ja vahvistettiin

Hankkeiden toteuttaminen edellytti neuvotteluja sekä ministeriöiden että valtavirtaistamisen kannalta keskeisten tahojen kanssa. Yhteistyöneuvotteluja käytiin niin VNK:n politiikka-analyysiyksikön, OM:n paremman sääntelyn toimintaohjelman, VM:n budjettiosaston ja hallinnon kehittämisosaston kuin valtiovarain controllerinkin kanssa. Lisäksi STM:n sisällä käytiin taustakeskusteluja eri avaintoiminnoista vastaavien virkamiesten kanssa. Näiden neuvottelujen seurauksena luotiin yhteistyön rakenteita sekä sovittiin konkreettisista toimenpiteistä jatkoa ajatellen.

Näkyvyys ja ymmärrys lisääntyivät

Hankkeiden myötä valtavirtaistaminen sai paljon näkyvyyttä. Sukupuolisilmälasitermi löi tavoitellusti itsensä läpi ja sitä kuulee nyt käytettävän monissa erilaisissa yhteyksissä ja hallinnon eri tasoilla.

Hankkeiden koulutukset olivat onnistuneita ja ne tavoittivat kahden vuoden aikana merkittävästi suuremman joukon virkamiehiä kuin aiemmat koulutukset yhteensä. Hankkeet myös tuottivat valtavirtaistamisen edistämiseen tarvittavaa tietous-, koulutus ja taustamateriaalia.

Sisällöllisesti hankkeet vahvistivat ja syvensivät naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen liittyviä tietoja läpi valtionhallinnon. Monissa ministeriöissä tasa-arvo oli nähty lähinnä osana henkilöstöpolitiikkaa ja kenties joitain yksittäisiä asiakokonaisuuksia. Koulutukset vahvistivat sukupuolinäkökulman soveltuvuutta ja merkitystä kaiken toiminnan kannalta, sisältöalueista ministeriöiden keskeisiin prosesseihin. Kaikissa ministeriöissä ainakin tasa-arvoasioiden avaintoimijat ja monet muut virkamiehet johtoa myöten ovat nyt sisäistäneet tämän tavoitteen.

4.3 Pidemmän aikavälin vaikutukset

Konkreettisin pidemmän aikavälin vaikutus on se, että hankkeen myötä valtavirtaistamisen käytössä on jatkossa helposti omaksuttavaa verkko- ja esitemateriaalia, käsikirja, runsas paketti erilaisia koulutusesityksiä sekä sähköpostilaatikko, johon voi lähettää valtavirtaistamiseen liittyviä kysymyksiä ja pyyntöjä. Verkkomateriaali on laadittu siten, että sen jatkuva päivittäminen ei ole välttämätöntä. Näin se vaikuttaa varsin vähän vakituisen henkilökunnan työmäärään.

Hankkeiden myötä tasa-arvoyksikön koulutusosaaminen karttui, kun ensimmäisessä hankkeessa hankittiin kouluttajakoulutusta koko valtavirtaistamistiimille. Myös käytännön koulutuskokemuksia saatiin paljon. Näistä on paljon hyötyä tulevien koulutustapojen ja -sisältöjen suunnittelussa.

Merkittävimmät pidemmän aikavälin vaikutukset syntyvät kuitenkin vasta ministeriöiden valtavirtaistamistyön käynnistyttyä. Hankkeet ovat antaneet tukea ja eväitä ministeriöiden tasa-arvokoordinaattoreiden työlle, ne ovat lisänneet sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen tavoitteita ja menetelmiä tuntevien virkamiesten määrää ja sitouttaneet myös organisaatioiden johtoa toimeenpanemaan muutoksia. Ministeriöiden toiminta ei kuitenkaan ole vielä kovin vakaalla pohjalla vaan usein yksittäisten tasa-arvotoimijoiden tai tasa-arvotyöryhmän varassa. Tästä syystä tuen tarve tasa-arvoyksiköstä ei ole poistunut.

4.4 Seuranta ja jatkotyö

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen toteutuminen edellyttää edelleen jatkuvaa muistuttelua ja työtapojen kehittämistä. Tätä työtä jatketaan tasa-arvoyksikön perustyönä noin yhden henkilötyövuoden voimin. On selvää, että hankkeiden päättyessä ja lisäresurssien poistuessa osa hankekaudella aloitetuista tuki- ja kehittämistoimista jää jatkossa pois.

On tärkeää, että ministeriöissä hankekaudella käynnistyneet tasa-arvotyöryhmät jatkavat toimintaansa. Tämän varmistaminen jää käytännössä hallituksen tasa-arvo-ohjelman seurantaryhmän vastuulle. Tasa-arvo-ohjelman toimenpiteiden toteutumisesta on parhaillaan valmistumassa väliraportti, jonka perusteella hallitus päättää tarvittavista lisätoimista. Ohjelman loppuraportti valmistuu syksyn 2010 aikana.

Syksyllä 2009 on sovittu, että valtavirtaistamisen toteutumista seurataan säännöllisesti hallinnon ja aluekehityksen ministerityöryhmässä. Ensimmäinen seurantatietojen käsittely oli 1.10.2009. Valtavirtaistamisen toimeenpanoa käsitellään jatkossa säännöllisesti myös kansliapäällikkökokouksissa.

Tasa-arvoyksikkö jatkaa valtavirtaistamisen seurantaa ja seurantamittareiden kehittämistä osana normaalia valtavirtaistamisen koordinoitua työtä. On kuitenkin epävarmaa, riittävätkö olemassa olevat resurssit tähän.

5 Kokemukset ja opit

5.1 Kohderyhmät on tunnistettava ja tunnettava

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen edistämisessä ja tunnetuksi tekemisessä on monenlaisia haasteita, jotka saattavat toisinaan liittyä myös sen viestiin ja viestintätapaan. Valtavirtaistamisen normatiivinen pohja on vahva, mutta toteutumisessa on silti puutteita. Toisaalta henkilöt, jotka ovat alkaneet käyttää sukupuolinäkökulmaa työssään, harvoin pitävät sitä turhana. Tuntuu siltä, että viesti ei vielä tavoita riittävän kattavasti tai oikealla tavalla kaikkia virkamiehiä. Jatkossa tuleekin vielä enemmän keskittyä siihen, millä tavoin sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista kerrotaan.

Seminaareista saadun palautteen perusteella hankkeissa on kyetty käsittelemään sukupuolten välistä tasa-arvoa koskevia kysymyksiä helposti lähestyttävästi. Yhdessä palautteessa kiinnitettiin huomiota erityisesti tähän seikkaan. Palaute kuvaa hyvin sitä lähestymistapaa, jota hankkeen toteutuksessa tavoiteltiin:

Olisi hienoa, jos yhtä syvällistä keskustelua ja analyysiä tasa-arvokysymyksistä kuin seminaareissa oli saataisiin tarjottua myös "rivivirkamiehille". Näkisin, että eräs keskeisistä haasteista tasa-arvotyölle tulevaisuudessa on se, miten myös miesten asioita käsitellään siinä ja miten niitä otetaan siinä huomioon. Edelleen niin monet miehet kuin naisetkin vetävät mielessään helposti yhtäläisyysmerkin tasa-arvotyön ja yksinomaan naisten etujen ajamisen välillä, mikä vaikuttaa hyvin paljon siihen, miten ihmiset asiaan suhtautuvat. Miehet kokevat helposti olevansa "syytettyinä" tasa-arvotyössä ja kun on jokin asiaa käsittelevä tilaisuus, he jäävät mieluummin pois kuin lähtevät "oikeudenkäyntiin", vaikka yleisesti olisivatkin kiinnostuneet hyvän edistämisestä. Ainakin itselleni eräs seminaarien silmiä avaavimpia esityksiä oli Kauniaisten kaupungin case study, koska siinä oli kyse siitä, miten asioiden tarkastelu eri sukupuolten näkökulmasta auttaa tekemään kaupungista/maailmasta kaikille paremman paikan, koska meillä on näihin asioihin liittyen paljon ennakkoluuloja ja -käsityksiä. Tuolla kertaa ei puhuttu lainkaan siitä, mitä toisella on enemmän, vaan siitä, minkälaisen "lasien" läpi me loppujen lopuksi tarkastelemme maailmaa. Tällä en tietenkään tarkoita sitä, etteikö myös esim. palkkaepätasa-arvosta tai naisjohtajien pienestä määrästä ylemmässä johdossa pitäisi puhua, mutta taktisesti olisi erittäin tärkeää puhua myös muusta: myös miesten asioista ja asioista, jotka eivät ole kummaltakaan pois. Kiitos paljon hyvästä työstä!

Sen lisäksi, että valtavirtaistamisesta on hyvä tehdä naisasiaa laajempi kysymys ja väline myös miesten asioiden käsittelyyn, on viestintää mietittävä tarkemmin myös erilaisia tehtäviä hoitavien virkamiesten kannalta. Perustelut, esimerkit ja ohjeet ovat erilaisia kun puhutaan säädösvalmistelijoille, taloussuunnittelijoille, johtajille tai esimerkiksi henkilöstösihteereille.

5.2 Perustiedoille edelleen tarvetta

Hankkeen kokemusten perusteella ministeriöillä tuntuisi olevan tarvetta kahdenlaiselle valtavirtaistamista koskevalle tiedolle. Osa virkamiehistä tarvitsee edelleen perustietoja, jotta he voisivat ymmärtää sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen tavoitteet ja merkityksen sekä yleisesti että erityisesti oman työn kannalta. Tasa-arvoasioiden kanssa tekemisissä olevat virkamiehet (esimerkiksi tasa-arvotyöryhmien vetäjät ja tasa-arvokoordinaattorit) puolestaan tarvitsevat konkreettisia apuneuvoja ja mittareita valtavirtaistamisen edistämiseksi ministeriön prosesseissa. Näitä molempia tietoja on tarpeen esittää konkreettisin ja havainnollisin esimerkein.

Perustietojen osalta havainnollistavien esimerkkien merkitys korostuu erityisesti. Valtavirtaistamisesta ei saa tehdä liian akateemista vaan pikemminkin hyödyllistä ja tarpeellista jokaisen virkamiehen ja organisaation työn kannalta. Myös velvoitteet on hyvä tuoda esiin. Velvoitteet puhuttelevat varsinkin johtoa, mutta myös muita tunnollisia virkamiehiä. Samaan aikaan hyödyn ja pakon osoittamisen ohella on pystyttävä tarjoamaan tilaa myös oivallukselle, joka saattaa toisinaan syntyä epäilyn ja jopa vastarinnan kautta. Valtavirtaistamisen ”myyminen” vain yhdellä tavalla on vaikeaa.

Termien ja käsitteiden vaikeus on tunnistettava ja muistettava silloin, kun asiaa esitellään virkamiehille, joille se ei ole entuudestaan tuttu. Sisältö on käytettyjä termejä tärkeämpi, mutta termin merkitystä ei ole syytä vähätellä. Sekä sukupuoli että tasa-arvo kätkevät taustalleen paljon keskustelua, käsityksiä ja jopa eripuraa, ja tästä keskustelusta on hyvä olla tietoinen. Esimerkiksi sukupuolen korostaminen saattaa jonkun mielestä olla nimenomaan tasa-arvolle vastainen asia. Jos viesti vaikuttaa vastaanottajasta ristiriitaiselta ja omia käsityksiä haastavalta, se ei välttämättä mene lainkaan perille. Haaste onkin tehdä asioista ymmärrettäviä ja johdonmukaisia eri lähestymiskulmista tuleville ihmisille. Sukupuolen teoriaa ei koulutuksissa ole tähän mennessä juuri selostettu. Sen käyttökelpoisuutta voisi kuitenkin joissain tilanteissa harkita.

5.3 Avaintoimijat tarvitsevat konkreettisia apuneuvoja ja mittareita

Ministeriöiden tasa-arvoasioista vastaavat virkamiehet ovat useimmiten jo tietoisia valtavirtaistamisen ja ns. toiminnallisen tasa-arvon tavoitteista. Näin ollen he kaipaavat perustietojen ja motivoinnin sijaan pikemminkin tukea ja käytännön neuvoja tasa-arvotyön organisoimiseksi ministeriöissä. Ongelmana on, ettei ministeriöissä välttämättä ole systemaattisia käytäntöjä tasa-arvon edistämiseksi eikä koordinaattoreilla mahdollisuuksia niitä yksin kehittää. Nyt ministeriöiden tasa-arvotyön tueksi perustetut toiminnalliset tasa-arvotyöryhmät osaltaan helpottavat tätä tilannetta, mutta ne tarvitsevat toimiakseen varmasti vielä paljon tukea.

Ministeriöissä kaivataan sekä tietoa hyvistä käytännöistä että tavoitetasoa kuvaavia mittareita seurantaan varten. Yhtenäisten mittareiden avulla ministeriöt voisivat arvioida omaa suoriutumistaan suhteessa muihin ja jatkossa myös hyödyntää pidem-

mällä olevien ministeriöiden kokemuksia omien tavoitteidensa toteuttamiseksi. Osa ministeriöiden tasa-arvoyhdyshenkilöistä on ilmaissut tarpeensa muista ministeriöistä saatavalle vertaistuelle. Mittareiden kehittämistä on aloitettu sosiaali- ja terveystieteiden ministeriössä. Jatkossa on pyrittävä vastaamaan myös vertaistuen ja kokemusten vaihdon tarpeisiin.

5.4 Johtoryhmät hyvä väline johdon perehdyttämiseen

Ministeriöiden operatiivisen johdon perehdyttämisessä johtoryhmien kokoukset osoittautuivat hyväksi foorumiksi. Niillä tavoitettiin kattava joukko ministeriön ylintä virkamiesjohtoa. Hyvänä käytäntönä voidaan pitää sitä, että johtoryhmissä vierailaan säännöllisesti, esimerkiksi aina hallituksen tasa-arvo-ohjelman laadinnan ja ehkä myös sen seurannan yhteydessä. Toistuvien käyntien avulla on mahdollista syventää tietoja ja vahvistaa sitoutumista. Tässä hankkeessa johtoryhmäkäynnit motivoitiin kaikkia ministeriöitä velvoittavan tasa-arvo-ohjelman esittelyllä. Ovet johtoryhmiin avautuvatkin kenties paremmin konkreettisten ja ajankohtaisten velvoitteiden kuin yleisen tasa-arvon edistämisen avulla.

Hankkeen ministeriökohtaisten koulutusten järjestämisessä johdon tuki oli usein avainasemassa. Havaittiin, että silloin kun johtoa oli mukana henkilöstön koulutusten suunnittelussa ja järjestämisessä, asiat etenivät mutkattomasti ja nopeasti. Johto (sekä ylin että keskijohto) onkin valtavirtaistamisen etenemisessä avainasemassa.

Johtoa osallistettiin myös toisen hankkeen teemaseminaareissa, joissa puheenjohtajina ja avaajina oli ylimmän virkamiesjohdon edustajia eri ministeriöistä.

5.5 Ministeriöt ovat erilaisia

Ministeriökohtaisen tuen suunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon se tosiseikka, että ministeriöt ovat keskenään monella tapaa erilaisia. Eroja on muun muassa tasa-arvo-osaamisen ja -resurssien määrässä, mutta myös vastuualueiden tasa-arvolevanssissa. Myös joillain organisaatioon liittyvillä seikoilla voi olla merkitystä tasa-arvoasioiden kannalta. Esimerkiksi ministeriön koko saattaa vaikuttaa siihen, kuinka paljon tilaa ja aikaa tasa-arvoasioille on mahdollista antaa. Lisäksi yleinen asenneilmapiiri erilaista sisäistä kehittämistoimintaa ja -työryhmiä kohtaan saattaa vaihdella ministeriöittäin.

Yhtä toimivaa mallia ei ole, vaan tasa-arvotyön organisointi ja sen tukitoimet on suunniteltava kuhunkin ministeriöön sopiviksi. Esimerkiksi ensimmäisessä hankkeessa pienen ministeriön erillisestä koulutustilaisuudesta luovuttiin, sillä virkamiesten tiedettiin kiireen vuoksi välttelevän kaikkia ylimääräisiä koulutuksia. Koulutuspaaketti sen sijaan integroitiin osaksi tilaisuutta, johon virkamiehet muutenkin osallistuivat.

5.6 Haasteita

Kuten koulutuspalautteessa todettiin useaan kertaan, valtavirtaistamisen informaation tulisi tavoittaa myös asialle entuudestaan vihkiytymättämät virkamiehet. Eri-tyisesti toivottiin, että keskijohtoa (esim. yksiköiden päälliköt) informoitaisiin ja sitoutettaisiin asian taakse. Näiden ryhmien tavoittaminen on kuitenkin varsin haastavaa. Esimerkiksi koulutukset, joihin osallistuminen perustuu kiinnostukseen, eivät voi tavoittaa tätä ryhmää.

Onkin syytä jälleen miettiä, miten valtavirtaistamisesta tiedottamisen voisi integroida osaksi ministeriöiden normaaleja koulutuskäytäntöjä. Esimerkiksi joissain ministeriöissä käytössä olevat perehdyttämiskoulutusten pakolliset tasa-arvo-osiot olisivat tähän hyvä keino. Käytännössä näitä sisältöjä lienee kuitenkin vaikea saada vakituiseksi elementiksi ministeriöiden sisäisiin koulutusohjelmiin, sillä jo yhden yksittäisen koulutustilaisuuden neuvotteleminen ministeriössä järjestettäväksi oli monien ministeriöiden kohdalla haastavaa.

Koulutusten osalta havaittiin myös se, että niiden kohdentaminen ministeriöittäin vain tietylle ryhmälle ei toimi, sillä silloin osallistujien joukko jää pieneksi. Mikäli koulutuksia siis kohdennetaan johonkin teemaan tai jollekin tietylle kohderyhmälle (esim. budjettivirkamiehet), on syytä järjestää koulutukset koko valtioneuvostolle yhdessä. Tällöin voidaan myös hyödyntää ministeriöiden välistä vuorovaikutusta oppimisen tukena.

Jatkossa haasteita asettaa se, että hankkeiden tuomat valtavirtaistamisen edistämisen lisäresurssit poistuvat. Tämä tarkoittaa sitä, että niin koulutusten tarjoamiseen, ministeriöiden räätälöityyn tukeen, eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön kuin seurantaan ja kehittämiseen on jatkossa tarjolla huomattavasti vähemmän työaika. Muiden valtionhallinnon muutosten ohella tällä voi olla vaikutusta siihen, että valtavirtaistaminen jää jälleen muutaman asiaan vihkiytyneen virkamiehen harrastuneisuuden varaan. Tämä ei ole toivottavaa. Parhaat tulokset saadaan silloin, kun valtavirtaistaminen on syvälle juurtunut ja resursoitu osa organisaation normaalia toimintaa.

6 Arviointi

6.1 Ensimmäisen hankekauden arviointi

Hankkeeseen osallistuneita ministeriöiden edustajia ja yhteyshenkilöitä pyydettiin arvioimaan sen toteutusta ja tuloksia kunkin ministeriön näkökulmasta. Vastaukset saatiin yhdestätoista ministeriöstä.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan hankkeen tuottamaa valtavirtaistamisesitettä, koulutustilaisuuksia, verkkosivuja sekä yleisemmin vaikutuksia ministeriöiden valtavirtaistamistyön etenemisen kannalta. Lisäksi kysyttiin, millaista tietoa ja tukea ministeriöissä vielä kaivattaisiin.

Hankkeen tuottaman esitteen ulkoasua ja lähestymistapaa pidettiin pääasiassa virkistävänä ja hauskana. Myös sen lyhyyttä ja selkeyttä kiiteltiin. Joissain arvioissa kuitenkin kritisoitiin muun muassa sen hyödynnettävyyttä käytännön työn kannalta. Esitteen jakelussa ministeriöihin esiintyi joitakin ongelmia.

Myös koulutukset saivat pääasiassa hyvää palautetta. Haasteena nähtiin monessa arviossa vain se, ettei paikalle saatu riittävästi ministeriön henkilökuntaa eikä varsinaan sen johtoa. Monet toivoivat myös lisää konkreettisia esimerkkejä koulutuksiin. Yleisten koulutusten lisäksi ilmaistiin tarve konsultointiavulle esimerkiksi yksittäisten hankkeiden osalta.

Vastaajien arvio verkkosivuista oli yleisesti hyvin myönteinen. Kyselyssä saatiin myös lukuisia kehittämisehdotuksia sivuja koskien. Monet kokivat verkkosivuja koskeviin kysymyksiin vastaamisen vaikeaksi, sillä sivut oli vasta hiljattain avattu eikä varsinaisia käyttäjäkokemuksia niistä vielä ollut. Sekä koulutusten että verkkosivujen palautteista on kerrottu tarkemmin luvuissa 2.2 ja 2.3.

Hankkeen yleisarvioinnissa pidettiin myönteisenä sitä, että hanke oli nostanut asian näkyvyyttä ja toiminut ministeriöissä eräänlaisena muistutuksena valtavirtaistamisen velvoitteista. Lisätukea kuitenkin edelleen kaivattiin, sillä ministeriöissä nähtiin vielä esteitä valtavirtaistamisen toteutumisessa. Erityisesti johdon saamiseksi asian taakse kaivattiin lisäponnistuksia. Vastaajien mukaan hanke näkyi vain yksittäisten koulutusten kautta, joihin liian harvat osallistuivat.

Ministeriöt totesivat vastauksissaan tarvitsevansa edelleen tietoa ja konkreettisia esimerkkejä muun muassa valtavirtaistamisen hyvistä käytännöistä, työkaluista sekä työn organisoinnista ministeriössä. Esimerkiksi tasa-arvotyöryhmien toiminnasta muissa ministeriöissä kaivattiin lisää tietoa. Toisaalta ministeriöt pitivät ongelmana myös oman virkamieskuntansa ja etenkin johdon motivaation ja sitoumuksen puutetta tasa-arvokysymyksiä kohtaan. Osa vastaajista totesikin, että tietoa ja apuvälineitä on jo olemassa, kun vain saisi henkilöstön syventymään niihin.

6.2 Toisen hankekauden arvioinnit

Toisen hankkeen aikana palautteita kerättiin jokaisesta teemaseminaarista erikseen. Tämän lisäksi lähetettiin kaksi yleistä kyselyä hankkeiden toteutukseen ja tilaisuuksiin osallistuneille. Kaikille vuosina 2008 ja 2009 Sukupuolisilmäläsit-koulutuksiin osallistuneille lähetettiin kysely, jossa pyydettiin arvioimaan kummankin hankekauden saavutuksia. Hallituksen tasa-arvo-ohjelman seurantar ryhmän jäsenet ja varajäsenet saivat kyselyn, jossa pyydettiin koulutusten ja verkkosivujen lisäksi arvioimaan vielä julkaisematonta valtavirtaistamisen käsikirjaa sekä valtavirtaistamisen tilannetta ja haasteita yleisesti.

Teemaseminaarit saivat myönteistä palautetta. Tilaisuuksien yleisarvosanaksi muodostui hyvä. Kommenteissa kiiteltiin erityisesti koulutusten konkreettista antia, kuten esimerkkejä ja työkaluja. Tarkemmin seminaarien palautteesta on kerrottu luvussa 3.1.

Yleisarviointi kaikille koulutuksiin osallistuneille sai 19 vastausta. Arvioinnissa kysyttiin ensimmäisen ja toisen hankkeen koulutuksista, verkkosivuista, tulevaisuuden tukitarpeista sekä pyydettiin antamaan vapaita kommentteja.

Osallistujia pyydettiin arvioimaan koulutuksia kolmen kysymyksen avulla:

1. Jaettiin ministeriöissä riittävästi tietoa tarjolla olevista koulutuksista?
2. Vastasiko koulutustarjonta tarpeitasi?
3. Oliko koulutuksista hyötyä oman työsi kannalta?

Tämän lisäksi vastaajia pyydettiin kommentoimaan sanallisesti koulutuksia. Arvosteluasteikko oli neliportainen (erinomainen, hyvä, kohtalainen, heikko). Arvosteluasteikkoon oli lisätty vaihtoehto ”en osaa sanoa”, jota käytettiin jonkin verran. Enemmistö vastaajista antoi jokaiselle kysymykselle arvosanan hyvä. Kommenteissa kiiteltiin eri organisaatioiden näkökulmien esiin tuomista ja konkreettisia esimerkkejä. Toisaalta harmiteltiin vähäisiä osallistujajoukkoja, toisaalta taas pidettiin hyvänä, että seminaareihin osallistui ihmisiä eri ministeriöistä.

Verkkosivujen osalta kysyttiin niiden onnistumisesta sekä hyödynnettävyydestä työn tukena. Myös verkkosivut saivat yleisarvosanaksi hyvän. Kommenttiosiossa ne saivat erittäin hyvää palautetta. Vastaajat kiittelivät erityisesti sivujen selkeyttä ja hyödyllisyyttä.

Tukitarpeet koskien valtavirtaistamista ja sukupuolivaikutusten arviointia ovat vastausten perusteella hyvin moninaisia. Yleisin toive oli edelleen konkreettisten esimerkkien ja toimintamallien tarjoaminen, joita kaivataan jatkuvasti. Samoin kokemuksia esimerkiksi suvatuista hankkeista kaivattiin. Lisäksi ehdotettiin hankekohdasta konsultointiapua ja säännöllisiä tietoisuuksia valtavirtaistamisesta. Koulutuksille ja seminaareille toivottiin laajasti jatkoa, jotta aihe ei unohtuisi. Vapaissa kommentteissa lähinnä kiiteltiin seminaarien järjestäjiä, mutta esitettiin myös ajatus siitä, että tulevaisuudessa miesten osuus tasa-arvoasioissa olisi syytä ottaa entistä lähempään tarkasteluun.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelman seurantaryhmän arvioita

Kyselyyn hallituksen tasa-arvo-ohjelman seurantaryhmän jäsenille ja varajäsenille tuli vastauksia yhdeksästä ministeriöstä (9/12). Kyselyssä pyydettiin arvioimaan vuoden 2009 hankkeen tuotoksia, eli teemaseminaareja ja valtavirtaistamiskäsikirjan luonnosta. Lisäksi vastaajia pyydettiin arvioimaan kumpaakin hankekautta kokonaisuutena, valtavirtaistamisen toimenpiteitä ja vaikutuksia sekä ministeriöiden tulevaisuuden tarpeita.

Teemaseminaareja koskien esitettiin kaksi kysymystä:

- Jaettiin ministeriöissä tarpeeksi tietoa seminaareista?
- Vastasiko seminaaritarjontaa virkamiesten tarpeita?

Kummankin kysymyksen kohdalla yleisarvosanaksi muodostui hyvä. Seminaarien laatu ja puhujien valinta saivat kehuja. Vastaajat kokivat koulutuksille olevan tarvetta myös tulevaisuudessa, tukemaan sekä yksittäisen virkamiehen että toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien työtä. Lisäksi ehdotettiin kohdennettua koulutusta ja konsultaation tyyppistä tukea.

Käsikirjasta lähetettiin vastaajille luonnos, ja vastaajat saivat arvioida vastaako se a) virkamiesten b) toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien tarpeita. Käsikirja sai hyvin myönteiset arviot, sillä kumpikin kysymys sai yleisarvosanaksi hyvän. Käsikirja tuntuu kattavan ministeriöiden tarpeet hyvin, koska ainoastaan esimerkkejä ja malliprosesseja sekä tilastotietoja toivottiin lisää.

Hankkeiden kokonaisarvioinnissa kysyttiin sekä hankkeista kokonaisuutena että niiden tuotoksista erikseen. Keskimäärin hankkeet vastasivat hyvin ministeriöiden tarpeita. Tuotoksista parhaimmat arviot sai käsikirja, mutta myös verkkosivuja ja koulutuksia pidettiin hyvinä.

Tämän jälkeen vastaajia pyydettiin arvioimaan, miten hyvin hankkeet ovat tukenut a) toiminnallisten tasa-arvoryhmien ja b) yksittäisen virkamiehen työtä. Vaikka melkein puolet eivät osanneet kysymykseen vastata, muodostui yleisarvosanaksi kuitenkin hyvä. Kommentteissa painotettiin sitä, että asioiden omaksuminen vie aikaa ja että toiminnallinen tasa-arvotyö kaipaa edelleen tukea onnistuakseen.

Valtavirtaistamisen etenemisen ministeriöissä vastaajat arvioivat suurimmaksi osaksi vain kohtalaiseksi. Esteiksi mainittiin etenkin kiire ja resurssien puute. Myös tiedon ja kiinnostuksen puute heikentävät valtavirtaistamisen toteutumista ministeriöissä. Ongelmana on, etteivät kaikki virkamiehet vielä ymmärrä sukupuolen merkitystä omassa toiminnassaan ja saattavat suhtautua valtavirtaistamiseen kielteisesti.

Jotta valtavirtaistaminen edelleen toteutuisi, vastaajat muun muassa kehottivat pitämään aihetta jatkuvasti esillä. Jokainen uusi virkamies pitäisi perehdyttää sukupuolen merkitykseen. Seminaareja ja koulutuksia toivottiin lisää, samoin työaikaa ja panostusta. Tietohallinnon kehittäminen ja sukupuolinäkökulman seuraaminen esimerkiksi indikaattorein tulivat myös esille.

Materiaaliyhteenveto

Sukupuolisilmälasit käyttöön! -esite

Sukupuolisilmälasien käyttöön opastava, kevyt, yksinkertainen ja visuaalinen esite.

Painos: 9000 kappaletta suomeksi, 3000 kappaletta ruotsiksi

Jakelu: sisäisesti kaikkiin ministeriöihin, lisäksi koulutuksissa ja muissa tilaisuuksissa

Sukupuolisilmälasit käytössä -käsikirja ministeriöiden tasa-arvotyön tueksi

Ministeriöiden tasa-arvotyön tueksi laadittu käsikirja. Perustuu verkkosivujen ja teema-seminaarien materiaaleihin.

Painos: 2000 kappaletta (kaksikielinen suomi-ruotsi)

Jakelu: tasa-arvo-ohjelman seurantaryhmän ja toiminnallisten tasa-arvoryhmien kautta, lisäksi koulutuksissa ja muissa tilaisuuksissa

Sukupuolisilmälasit käyttöön! -loppuraportti

Raportti, joka esittelee kummankin hankkeen keskeiset toimenpiteet ja tulokset sekä arvioi niiden toteutumista ja onnistumista.

Painos: 300 kappaletta

Jakelu: tasa-arvo-ohjelman seurantaryhmän ja toiminnallisten tasa-arvoryhmien kautta, lisäksi koulutuksissa ja muissa tilaisuuksissa

Tilastojuliste

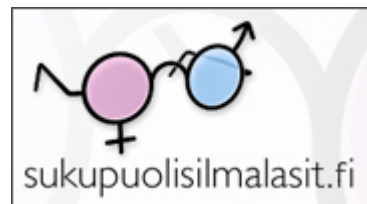
Keskeisiä tasa-arvotilastoja esittelevä seinäjuliste. Aihealueina väestö, työelämä, koulu-tus, perheet ja ajankäyttö, taloudellinen asema, päätöksenteko, hyvinvointi ja elinolot sekä rikokset ja turvallisuus.

Painos: 2000 kappaletta suomeksi, 800 kappaletta ruotsiksi, 800 kappaletta englanniksi

Jakelu: tasa-arvo-ohjelman seurantaryhmän ja toiminnallisten tasa-arvoryhmien kautta, lisäksi koulutuksissa ja muissa tilaisuuksissa

Sukupuolisilmälasit käyttöön! -verkkosivut

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen ja sukupuolivaikutusten arviointiin perehdyttävä sivusto. Suunnattu ensisijaisesti virkamiehille avuksi jokapäiväiseen työhön, myös muille kiinnostuneille. Siirrettiin osaksi sosiaali- ja terveysministeriön verkkopalvelua hankekauden päättyessä.

PDF-lomakkeet

Täytettävät, tallennettavat ja tulostettavat tarkistuslistat ja apuvälineet. Ladattavissa sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivuilta.

1. Sukupuolivaikutusten arvioinnin tarkistuslista: sukupuolten tilanteisiin ja tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä kahdeltatoista eri yhteiskunnan alueelta.
2. Hankkeen toteuttajan tarkistuslista: Kysymyksiä muun muassa hankkeen sukupuolivaikutuksista, kohdentumisesta, ohjauksesta ja tilastoista.
3. Valtavirtaistamisen vuosikello: esimerkki, jonka mukaan toiminnallisen tasa-arvoryhmän työ on mahdollista organisoida.

Kassit

Hankkeen logolla ja verkkosivujen osoitteella varustetut kuitukangaskassit.

Painos: 2000 kappaletta

Jakelu: ministeriöiden kautta, koulutuksissa ja muissa tilaisuuksissa.

- 2009:
- 1 Sikiön poikkeavuuksien seulonta. Seulonta-asetuksen täytäntöönpanoa tukevan asiantuntijaryhmän muistio. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2754-4 (nid.) ISBN 978-952-00-2755-1 (PDF)
 - 2 Selvitys EVO-pisteitä tuottaneista terveystieteellisistä julkaisuista vuosilta 2003-2005. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2756-8 (PDF)
 - 3 Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma. Mieli 2009 -työryhmän ehdotukset mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi.
ISBN 978-952-00-2767-4 (nid.) ISBN 978-952-00-2768-1 (PDF)
 - 4 Raskaan olevien päihdeongelmaisten naisten hoidon varmistaminen -työryhmän raportti. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2769-8 (PDF)
 - 5 Yhtenäiset kiireettömän hoidon perusteet 2009.
ISBN 978-952-00-2770-4 (nid.) ISBN 978-952-00-2771-1 (PDF)
 - 6 Enhetliga grunder för icke-brådskande vård 2009. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2773-5 (PDF)
 - 7 Skenaarioita sosiaalimenoista. Terveystieteellisten edistämisen vaikutukset ja analyysimallin esittely.
ISBN 978-952-00-2774-2 (nid.) ISBN 978-952-00-2775-9 (PDF)
 - 8 Sosiaali- ja terveysministeriön toimintasuunnitelma vuodelle 2009. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2776-6 (PDF)
 - 9 Salme Kallinen-Kräkin . Kaste-ohjelman valtakunnallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2008-2011. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2777-3 (nid.) ISBN 978-952-00-2778-0 (PDF)
 - 10 Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) ehdotus sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2779-7 (nid.) ISBN 978-952-00-2780-3 (PDF)
 - 11 Katja Uosukainen, Hanna-Leena Autio, Minna Leinonen. Tasa-arvosuunnitelmat ja palkkakartoitukset Suomessa 2008. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2781-0 (nid.) ISBN 978-952-00-2782-7 (PDF)
 - 12 Mikko Wennberg, Olli Oosi, Kaisa Alavuotunki, Sirpa Juutinen, Henrik Pekkala. Sosiaalialan kehittämishankkeen arviointi. Loppuraportti: Tulosten ja vaikutusten arviointi.
ISBN 978-952-00-2793-3 (nid.) ISBN 978-952-00-2794-0 (PDF)
 - 13 Selvitys ensihoidon ja sairaankuljetuksen kehittämisestä. Sairaankuljetuksen ja ensihoidon kehittämisen ohjausryhmän loppuraportti. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2795-7 (PDF)

- 14 Tuottava, tuloksellinen ja laadukas työsuojeluvalvonta 2015. Työsuojeluhallinnon resurssityöryhmän raportti. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2796-4 (nid.) ISBN 978-952-00-2797-1 (PDF)
- 15 Tupakkapoliittisia lakimuutoksia ja toimia valmisteleavan työryhmän loppu- ja väliraportit. Ehdotukset tupakkalain ja tupakkaverolain muutoksiksi.
ISBN 978-952-00-2806-0 (nid.) ISBN 978-952-00-2807-7 (PDF)
- 16 Sanna Parrila. Perhepäivähoitohenkilöstön osaamisen kehittäminen. PERHOKE-hankkeen loppuraportti. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2808-4 (nid.) ISBN 978-952-00 2809-1 (PDF)
- 17 Vaihtoehtohoitojen sääntelytarve. Vaihtoehtohoitoja koskevan lainsäädännön tarpeita selvittäneen työryhmän raportti. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2810-7 (PDF)
- 18 Kosteusvauriot työpaikoilla. Kosteusvauriotyöryhmän muistio. (Moniste)ISBN 978-952-00-2811-4 (nid.) ISBN 978-952-00-2812-1 (PDF)
- 19 Hannu Jokiluoma, Hannele Jurvelius. Työsuojelupiirien tuottavuusryhmän loppuraportti. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2813-8 (nid.) ISBN 978-952-00-2814-5 (PDF)
- 20 Plan för mentalvårds- och missbruksarbete. Förslag av arbetsgruppen Mieli 2009 för att utveckla mentalvårds- och missbruksarbete fram till år 2015. (Endast på webben)
ISBN 978-952-00-2819-0 (PDF)
- 21 Huumausainepolitiikan kertomus v. 2008 valtioneuvostolle. (Vain verkossa)ISBN 978-952-00-2820-6 (PDF)
- 22 Toivo Niskanen, Hannu Kallio, Paula Naumanen, Jouni Lehtelä, Mika Lauhamo, Jorma Lappalainen, Jarmo Sillanpää, Erkki Nykyri, Antti Zitting, Matti Hakkola. Riskinarviointia koskevien työturvallisuus- ja työterveysäännösten vaikuttavuus.
ISBN 978-952-00-2821-3 (nid.) ISBN 978-952-00-2822-0 (PDF)
- 23 Salme Kallinen-Kräkin. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma Kaste 2008-2011. Hankeavustusopas. (Vain verkossa)ISBN 978-952-00-2823-7 (PDF)
- 24 Neuvonta- ja palveluverkosto ikääntyneiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäjänä. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2833-6 (PDF)
- 25 Simone Ghislandi, Joni Hokkanen, Aki Kangasharju, Ismo Linnosmaa, Matteo Galizzi, Marisa Miraldo, Hannu Valtonen. Reference pricing in Finnish pharmaceutical markets. Pre-policy evaluation. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2835-0 (PDF)
- 26 Nationella utvecklingsprogrammet för social- och hälsovården (KASTE) 2008-2011. Handbok om projektunderstöd. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2836-7 (PDF)

- 27 Göran Bondjers, Paulien Bongers, Marilyn Fingerhut, Timo Kauppinen, Stavroula Leka, Paul Schulte, Vappu Taipale, Hannu Uusitalo. Meeting future needs of Finnish working life through a healthy workforce. 2009 international evaluation of the Finnish Institute of Occupational Health.
ISBN 978-952-00-2837-4 (pb) ISBN 978-952-00-2838-1 (PDF)
- 28 Varhaiskasvatuksen uudistamisen linjauksia. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2847-3 (nid.) ISBN 978-952-00-2848-0 (PDF)
- 29 Esitys varhaiskasvatusalan koulutuksen valtakunnalliseksi arvioimiseksi. Varhaiskasvatuksen koulutusten arvioinnin valmisteluryhmän raportti. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2851-0 (PDF)
- 30 Lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen. Työryhmän muistio. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2852-7 (PDF)
- 31 Oikeuslääkinnän organisointia Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa selvittävän työryhmän väliraportti. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2853-4 (PDF)
- 32 Arvo Myllymäki. Eläketurvakeskusta koskevan sääntelyn uudistamistarpeiden selvittäminen. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2859-6 (nid.) ISBN 978-952-00-2860-2 (PDF)
- 33 Evankelis-luterilaisen kirkon eläkejärjestelmän uudistamistyöryhmän mietintö. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2861-9 (PDF)
- 34 Oppilas- ja opiskelijahuoltotyöryhmän toimenpide-ehdotukset. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2868-8 (PDF)
- 35 Poronhoitajien sijaisapukokeilu. Poronhoitajien sijaisapukokeilua valmistelleen työryhmän muistio. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2869-5 (PDF)
- 36 Rådgivnings- och servicenätverk för att främja äldre personers välfärd och hälsa. En förkortad version av rapporten. (Endast på webben)
ISBN 978-952-00-2875-6 (PDF)
- 37 Tavoitteena tasa-arvo. Keskustelua rajat ylittävästä prostituutiosta. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2882-4 (nid.) ISBN 978-952-00-2883-1 (PDF)
- 38 Potilasturvallisuuden edistämisen ohjausryhmä ja työvaliokunnat edistävät potilasturvallisuutta. Ohjausryhmän raportti. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2884-8 (PDF)
- 39 Yrittäjien sosiaaliturvan kehittäminen. Yrittäjät 2009 -työryhmän muistio. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2885-5 (PDF)

- 40 Sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalan laboratoriotointaa selvittävän työryhmän raportti. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2886-2 (PDF)
- 41 Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut. Työryhmän muistio. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2889-3 (PDF)
- 42 Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta. Toimintakertomus 2008. Nämnden för internationella adoptionsärenden i Finland. Verksamhetsberättelse 2008. The National Board of Inter-Country Adoption Affairs. Annual Report 2008. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2890-9 (nid.) ISBN 978-952-00-2891-6 (PDF) (fin)
ISBN 978-952-00-2892-3 (PDF) (swe) ISBN 978-952-00-2893-0 (PDF) (eng)
- 43 Sukupuolisilmäläsit käyttöön! Loppuraportti.
ISBN 978-952-00-2870-1 (nid.) ISBN 978-952-00-2871-8 (PDF)